

בעזרת השם יתברך

קונטרס

לשון קדשו

דברות קודש של כ"ק מרן אדמו"ר רבן של ישראל

רבינו יואל טייטלבוים זללה"ה

אבדק"ק סאטמאר יע"א

וגאב"ד עיה"ק ירושלים תובב"א

סעודה שלישית פרשת

ויקרא תשב"ז (חלק א)

ויקרא אל משה

- בנמרא: לימדה תורה דרך ארץ, שלא יאמר אדם דבר לחבירו אלא אם כן קוררה תחילה • בפנים יפות: הקדמת הקריאה לדיבור, כדי להכין עצמו לקראת אור הדיבור • כל דבר שבקדושה צריך הכנה • ביאור המדרש: אפדתם נעשה, שמרו נשמע • מדריגה המעולה היא להתעורר מעצמו, מבלי שיצטרך להתעורר מזולתו • באמונת ה' צריכים התבוננות, ולקשרה בלב, ולא סגי בידיעה ואמירה לחוד • אף בדבר המאוס, או מוזק, אם הוא בכלל "חטא", שוב יש עליו יצר הרע ורוח שטות, עד שצריך להתחזק שלא להכשל • בש"ד: שכר שמקבלים בעולם הזה הוא רק בעבור השמיעה של המצוות • צריכים להתחזק במצוות נגד היצר הרע ולא להיות גלייכגילטיג ולייכטזיניג • תמים תקיה עם ה' אלוקיך: לבטוח רק בהש"ת ולא לבקש טובות ותועלת מבעלי עבירה • שמע ישראל: כי האמונה בהש"ת צריך התבוננות

נעתקו בלשון אידיש

בהוספת ביאורים והערות להבנת הענין

שנת תשפ"ג לפ"ק

Copyright © כל הזכויות שמורות ואיסור השגת גבול ידוע

לשון קדשו - קונטרס רעא (חלק א)

לשון קדשו:
929-522-1515

דרוק 1 דערנאך **271** צו הערן די **רעקארדינגס**. פאר הערות דרוק **3**

Ko/Satmar.com

א

קושיזות ודקדוקים בפסוק וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה

וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה וַיֹּדְבֶר ה' אֵלָיו מֵאֵהָל מוֹעֵד לֵאמֹר.
און ווי ס'שטייט ווייטער, אָדָם פֿי יִקְרִיב מִכֶּם, די פֿרָשָׁה פון קָרְבָּנוֹת.

ב

קושיא א

הקשו המפרשים למה נזכר שם הקורא אצל וַיֹּדְבֶר, ולא אצל וַיִּקְרָא

א) וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה, פרעגן אַלע מפרשים, ס'שטייט וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה און ס'שטייט נישט ווער (האָט גערופּען), און דערנאָך שטייט (הערשט) וַיֹּדְבֶר ה'. ס'העט גיווען געדאַרפט פֿאַרקערט צו שטיין, ס'זאָל אַרויסשטיין וַיִּקְרָא ה' אֶל מֹשֶׁה, וַיֹּדְבֶר אֵלָיו. (וכבר היה מובן כי) ס'גייט דאָך אַרויף אויף דעם.

ג

ורבינו בחיי מפרש דקאי על ה' הנזכר בסוף פרשת פקודי

דער רבינו בחיי וויל זאָגן אַז ס'גייט אַרויף אויף (סוף פרשת פקודי (מ, לה) שנאמר שם) וְלֹא יָכֹל מֹשֶׁה לְבֹא אֶל אֵהָל מוֹעֵד פִּי שָׁכֵן עָלָיו הָעֵנָן (וכבוד ה' מלא את המִשְׁכָּן), ס'גייט אַרויף אויף די פֿריערדיגע סדרה, ולכן דאַרף נישט שטיין ה'.

ד

אבל לפי זה קשה דגם אצל וַיֹּדְבֶר לא היה צריך להזכיר השם

[אמנם לפי זה אכתי קשה, דאם כן] דעמאָלט דאַרף דאָך ביי וַיֹּדְבֶר אויך נישט שטיין. ממה נפשך. [און] אַז ס'דאַרף [ינא] שטיין דאָ ה', [ווייל] ער הייבט אָן אַ נייע זאך, העט ער גיווען געדאַרפט [עס] צו זאָגן ביים אָנהייב, וַיִּקְרָא ה'. [וועכ"פ אַזוי] פרעגן אַלע מפרשים.

ה

הקדמה לקושיא ב

ברש"י: לכל דברות, ולכל אמירות, ולכל צווים, קדמה קריאה, לשון חיבה

לאָמיר זען. דאָס ענין [פון] וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה.
רש"י זאָגט, לכל ציוויים ולכל אמירות איז קדמה קריאה. [און] ס'איז אַ תורת כהנים^א.

ו

ובתורת כהנים האריך בענין זה, שיש ג' פסוקים שקדמה הקריאה לדיבורו

של הקב"ה אל משה, ועושה שם צריכותא למה הוצרכו כל הג' פסוקים

[און] אין תורת כהנים איז דאָ אַ גרויס אַריכות אין דעם^ב, זיי זענען שטאַרק מאָריך

^א ברבינו בחיי בפרשתן (א, א): ודע כי היה הכתוב ראוי לומר וַיִּקְרָא ה' אֶל מֹשֶׁה וַיֹּדְבֶר אֵלָיו, ומה שאמר וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה סתם, להורות כי אף על פי שספר וַיִּקְרָא הוא ספר בפני עצמו, הכל מחובר ודבק עם מה שכתוב למעלה, כי כל התורה כולה בנין אחד וקשר אחד. ומלת וַיִּקְרָא חוזרת אל הכבוד הנזכר (בסוף פקודי, בפסוק) וְכָבוֹד ה' מָלָא אֶת הַמִּשְׁכָּן.

^ב ברש"י ריש פרשתן: וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה. לכל דברות, ולכל אמירות, ולכל צווים, קדמה קריאה. לשון חיבה, לשון שמלאכי השרת משתמשים בו וכו'.

^ג בתורת כהנים ריש פרשתן (פרשה א, ו-י): יכול לא היה קריאה אלא לדיבור זה, ומנין לכל הדברות שבתורה, תלמוד לומר מֵאֵהָל מוֹעֵד, כל שהוא מאהל מועד הקדים קריאה לדיבור. יכול לא היתה קריאה אלא לדברות בלבד, ומנין אף לאמירות ולציוויין, אמר רבי שמעון, תלמוד לומר דבר וַיֹּדְבֶר, אף לאמירות ולציוויין.

[דערין] דער קרבן אהרן (על התורת כהנים) און דער מזרחי (על רש"י), אַלע מפרשים. ברענגט ער, דריי מאָל - אַזוי שטייט אין תורת כהנים - דריי מאָל געפינט מען דאָס אין די תורה הקדושה [אז] הקדוש ברוך הוא האָט גערופן משה רבינו, קְדָמָה קריאָה לדיבור.

א [ביים מְרָאָה הַסֵּנָה שטייט (שמות ג, ד) וַיִּקְרָא אֵלָיו ה' מִתּוֹךְ הַסֵּנָה. ב] ווידעראום ביים הַר סִינִי [שטייט] וַיִּקְרָא ה' אֶל מֹשֶׁה (יתרו יט, כה), ער האָט אים אַריינגערופן [אל ראש ההר, און] זיי זענען אַלע געשטאַנען [בתחתית ההר]. שטייט אויך וַיִּקְרָא. ג] און דאָ שטייט דאָס ערשטע מאָל וַיִּקְרָא, ביים אהֵל מוֹעֵד.

ז

[און] דער תורת כהנים ברענגט [פאַרוואָס] ברויך איך די אַלע [דריי לימודים, שקדמה קריאה לדיבור, און] ער מאַכט א צריכותא. [ווייל] איך העט געוואָלט מיינען אַז נאָר דאָס ערשטע מאָל ביים רעדן, וַיִּקְרָא אֵלָיו ה' [שבמראה הסנה שהוא תחילה לדברות, ולא בשאר הדברות. ולכן לא סגי בפסוק דמראה הסנה לחוד].

[וכשנאמר גם הקריאה ביי] מִתֵּן תוֹרָה ווידעראום, קאָן מען זאָגן [דאכתי אין ללמוד לדיבור אהל מועד, דשאני בהר סיני] ווייל ס'איז געווען בָּאָשׁ. [און דאָ ביי] אַהֵל מוֹעֵד איז געווען דאָס ערשטע מאָל אין אַהֵל מוֹעֵד. [ועל כל פנים] מ'העט נישט געקאָנט אַרויסלערנען איינס פונעם אַנדערן, נאָר פון אַלע דריי.

ח

דערנאָך זאָגט דער תורת כהנים¹, פּונוואָנעט ווייס איך אַז ביי אַלע אָמירות [שבאהל מועד עצמו, קדמה קריאה], זאָגט ער [אז פון] מֵאֵהֶל מוֹעֵד איז געדרינגען אַז [אַלעס] וואָס ס'איז געווען אין אַהֵל מוֹעֵד איז אַלעס געווען קְדָמָה קריאָה. אַזוי ווי דאָס לָשׁוֹן אין רש"י², אַז [סיי] וואָס דער בורא כל עולמים האָט גערעדט מיט משה רבינו³, איז געווען קְדָמָה קריאָה.

ט

קושיא ב

אמנם בנמצא יומא רששו מהפסוק דכאן, לימדה תורה דרך ארץ, שלא יאמר אדם דבך לחבירו אלא אם כן קורחו לאָמיר זען. אין די גמרא אין יומא שטייט גאָר עפעס אַנדערש.

¹ בתורת כהנים (שם א-ה): וַיִּקְרָא, וַיְדַבֵּר, הקדים קריאה לדיבור. והלא דין הוא, נאמר כאן דיבור, ונאמר בסנה דיבור, מה דיבור האמור בסנה הקדים קריאה לדיבור, אף דיבור האמור כאן הקדים קריאה לדיבור. לא, אם אמרת בדיבור הסנה שהוא תחלה לדברות, תאמר בדיבור אהל מועד שאינו תחלה לדברות. דיבור הר סיני יוכיח, שאינו תחלה לדברות, והקדים בו קריאה לדיבור. • לא אם אמרת בדיבור הר סיני שהוא לכל ישראל, תאמר בדיבור אהל מועד שאינו לכל ישראל. הרי אתה דן מבניי אב, לא דיבור הר סיני שהוא תחלה לדברות כהרי דיבור הר סיני שאינו תחלה לדברות, ולא דיבור הר סיני שהוא לכל ישראל כהרי דיבור הר סיני שאינו לכל ישראל, הצד השווה שבהן שהן דיבור מפי קדש למשה, והקדים קריאה לדיבור, אף כל מה שהוא דיבור מפי קדש למשה הקדים קריאה לדיבור. • אי מה הצד השווה שבהן, שהם דיבור ובאש ומפי קדש למשה והקדים בהם קריאה לדיבור, אף כל שהוא דיבור ובאש ומפי קדש למשה הקדים קריאה לדיבור, יצא דיבור אהל מועד שאינו בָּאָשׁ, תלמוד לומר וַיִּקְרָא, וַיְדַבֵּר, הקדים קריאה לדיבור.

אין יומא דף ד' זאגט דאָרט די גמרא^ה, וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה [וַיִּדְבֹּר], ער שטעלט זיך אויף אויף דעם פסוק, [ומפרש] למדך תורה דרך ארץ [למי שמדבר לחבירו] שלא ידבר אליו קודם לְקִרְיָאָה. קודם יִקְרָא אותו, און דערנאָך זאָל ער מיט אים רעדן, מיט יעדן מענטש, בְּכָל אָדָם.

ונמצא דלהגמרא נלמד פסוק זה גם על דיבורו של כל אדם לחבירו, שיקדים קריאה לדיבור. [וצ"ב למה לא מפרש הגמרא כהתורת כהנים, שלמדו זה רק לענין דיבורו של הקב"ה למשה בלחוד]

(ב) [דאָס איז] גאָר אַן אַנדערער לימוד.

דעם [בתורת כהנים] איז אַלץ אויף די אַמירות פונעם בורא כל עולמים צו משה רבינו^ן, און אין יומא לערנט עס די גמרא ארויס פאַר יעדן, בכלל. [ואם היה גם התורה כהנים סובר כהגמרא] נו וואָס זענען די אַלע צָרִיכוּתָא'ס [שבתורת כהנים].

[ועל כל פנים צריך ביאור למה לא פירשו בהגמרא כהתורת כהנים, דנלמד זה רק בדיבורו של הקב"ה עם משה].

יא

קושיא ג

גם קשה לדרשת הגמרא, האיד שייך ללמוד מדיבורו של הקב"ה, לדיבורו שבין אדם לחבירו

(ג) און ס'איז דאָך עפעס אַ חילוק פון [דעם דיבור פונעם] בורא כל עולמים מיט משה רבינו^ן [צו דעם דיבור פון מענטשן איש לרעהו]. ווי קאָן מען מִדְמָה זיין דאָס [ללמוד זה מזה, כמו שדרשו בגמרא יומא].

יב

ובפרט לפי מה שמפרש בפנים יפות, דטעם קדימת הקריאה לדיבור, הוא כדי שיעשה הכנה לקבל אור הדיבור, ואם כן לא שייך ענין זה בדיבור שבין אדם לחבירו

איבערהויפט ווי דער הפלאה זאָגט אין פנים יפות¹, די קִרְיָאָה פון פריער איז געווען ווי הִכְנָה, ער זאָל זיך מִכִּין זיין צו דער קְדוּשָׁה. אַז מ'דאַרף הערן פון בּוֹרָא כָּל עוֹלָמִים ווערטער, [וכמו] יעדע דָּבָר מִצָּנָה, ברויך האָבן הִכְנָה. נו איז דאָך נישט קיין רִאֲיָה אויף אַ דָּבָר הִרְשוּת.

^ה בגמרא יומא (ד:): וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה וַיִּדְבֹּר [ה' אָלָיו]. למה הקדים קריאה לדיבור, לימדה תורה דרך ארץ, שלא יאמר אָדָם דָּבָר לחבירו, ועל ידי זה נעשה כלי מוכן לקבל אור התורה והמצוות. ◦ ומטעם זה אמרו חז"ל (בבבא טז.) הנותן מתנה לחבירו צריך להודיעו, שאמר הקב"ה למשה מתנה טובה יש לי בבית גנזי, לך והודיעם. והוא אור של שבת הגנוז, ואי אפשר לקבל האור מבלי הכנה, שע"י ההכנה נעשה כלי לקבל. ◦ וכן אמרו במשנה (אבות ג.) די חביבין ישראל שניתן להם כלי חמדה, חבה יתירה נודעת להם שניתן להם כלי חמדה. דהיינו שמתוך כך שמודיע להם בתחילה, נעשה חבה יתירה שיכולין לקבל את האור. ומזה למדו לכל מקבל מתנה. והוא שאמרו (שם ב, יב) התקן עצמך וכו' שאינה ירושה לך, כי אף שקבלו אבותינו את התורה על ידי הכנתם, כמו כן צריך כל אדם לעשות הכנה לקבל חלקו בתורה. ◦ וכן עשה משה עם ישראל, כדכתיב בפרשת בא (יב, כא) וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לְכָל זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל וגו', וכן בפרשת יתרו (יט, ז) וַיִּקְרָא לְזִקְנֵי הָעָם וגו'. ◦ והיינו שאמרו חז"ל (בתורת כהנים כאן) לכל דיבור היה הקריאה, להכין עצמו לקבל אור הדיבור וכו'. ואולי מה שאמר הכתוב (א, ב) דָּבָר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם, נמי הפירוש כן, שבתחילה יאמר להם שיידבר עמם, כדי שיכינו את עצמם ויטו את אונם לשמוע האמירה, שהוא לשון חבה.

אז איך זעה אז דאָס איז געווען ביי משה רבינו'ן, פון דעם וואָס ס'איז געווען אַ דבר מצוה, וויאָזוי איז אַ ראָיה אויף אַ דבר הַרְשָׁוֹת.

יג

קושיא ד

ברש"י מביא רק דרשת התורה כהנים, ולכאורה למה לא הביא דרשת הגמרא בזה

(ד) רש"י ברענגט עס גאָרנישט, די גמרא ברענגט גאָר נישט רש"י. רש"י ברענגט [נאר] דעם תורת כהנים. [וצריך טעם למה לא הביא רש"י כדרשת הגמרא (דברי יואל)].

יד

קושיא ה

ובמסכת דרך ארץ למדו ענין הקדמת קריאה לדיבור שבין אדם לחבירו,

מפסוק אחר הנאמר באדם הראשון, וַיִּקְרָא ה' אֱלֹקִים אֶל הָאָדָם וַיֹּאמֶר לוֹ אֵיכָה

לְאָמִיר זַען, ווידעראום איז דאָ אַ מימרא אין מסכת דרך ארץ פרק ה', ווייטער גאָר אויף אַן אַנדערע בחינה.

הייבט ער אָן אַזוי, אַל יכנס אדם לבית חבירו פתאום^י, נישט פלוצים, וילמוד אדם דרך ארץ מהקדוש ברוך הוא שדיבר עם אדם הראשון בתוך הגן, שטייט וַיִּקְרָא ה' אֱלֹקִים אֶל הָאָדָם וַיֹּאמֶר לוֹ אֵיכָה. גאָר אַן אַנדערער לימוד.

די מימרא וואָס די גמרא לערנט אַרויס אין יומא פון דעם וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה, וואָס ס'שטייט אין דעם תורת כהנים [שהקדים קריאה לדיבור], לערנט ער אַרויס אין מסכת דרך ארץ גאָר פון אַן אַנדערן וַיִּקְרָא, וואָס דער בורא כל עולמים האָט גערעדט צו אדם הראשון, וַיֹּאמֶר לוֹ אֵיכָה.

טו

וצריך ביאור למה לא למדו גם בהגמרא מהפסוק שנאמר באדם הראשון, עד שהוצרכו ללמוד כן מהפסוק דכאן

(ה) ברויך מען אַלעס פאַרשטיין, [דלפי זה] איז דאָס גאָר אַן אַנדערע מימרא^ט, און פאַרוואָס לערנט נישט די גמרא אַרויס פון דאָרטן [מאדם הראשון], און דער מסכת דרך ארץ לערנט עס [נישט] פון דאָנעט אַרויס.

[דלפי הגמרא מוכח שסברו כן] ס'איז גאָרנישט געדריןגען פון דאָרטן, פון דעם וַיִּקְרָא ה' [הנאמר באדם הראשון, ולכן הוצרך לימוד אחרת מהפסוק דכאן, וצריך טעם למה לא נלמד משם].

מד

קושיא יד

במדרש: וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה, הדא הוא דכתיב שְׁמַע יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹקֵינוּ ה' אֶחָד. וצריך ביאור השייכות

(יד) זיי ברענגען אַ מדרש, וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה, הדא הוא דכתיב (ואתחנן ו, ד) שְׁמַע יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹקֵינוּ ה' אֶחָד. [וצריך ביאור להבין שייכות זה הפסוק לכאן].

^י במסכת דרך ארץ (רבה, פרק ה'): לעולם אל יכנס אדם פתאום לבית חבירו, וַיִּלְמְדוּ כָל אָדָם דֶּרֶךְ אֶרֶץ מִן הַמָּקוֹם, שַׁעֲמַד עַל פֶּתַח הַגֶּן וְקָרָא לוֹ לְאָדָם, שְׁנֵאמַר (בראשית ג, ט) וַיִּקְרָא ה' אֱלֹקִים אֶל הָאָדָם, וַיֹּאמֶר לוֹ אֵיכָה.

^ט ועיין עוד בגמרא פסחים (קכב.) דאחד מהדברים שצוה רבי עקיבא את רבי יהושע בנו הוא ואל תכנס לביתך פתאום כל שכן לבית חבירך. ובגמרא נדה (טז:) דאחד מהדברים שאמר רבי שמעון בן יוחאי שהקב"ה שונא ואני איני אוהבך, הוא הנכנס לביתו פתאום ואין צריך לומר לבית חבירו.

^ט פירוש, 'לימוד' אחרת, על הקדמת קריאה לדיבור שבין אדם לחבירו.

מה

קושיא טו - מתוך הדרוש

[ובמדרש רבה^א, ויקרא אל משה, רבי תנחום בר חנילאי פתח, פרכו ה' מלאךיו נברכי כח עשי דברו לשמע קול דברו (תהלים ק, ב) וכו', ודורש שם כמה דרשות, עד שמסיים כי רבי הונא בשם ר' אחא אמר, בישראל שעמדו לפני הר סיני הכתוב מדבר, שהקדימו עשייה לשמיעה, ואמרו (משפטים כד, ז) כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע.

טו) וצריך ביאור להבין השייכות מזה להפסוק ויקרא אל משה]. (הקושיא בדברי רבינו, באות קסט)

מח

קושיות ודקדוקים בפסוק נפש כי תחטא

קושיא יז

במדרש רבה: נפש כי תחטא וגו', אמר הקב"ה לנפש, אני כתבתי עליך רק חזק לבלתי אכל הדם וגו', ואת יוצאת וחוטאת

נפש כי תחטא (בשגגה מכל מצות ה').

שטייט אין מדרש רבה^ב, אמר הקדוש ברוך הוא לנפש, הלא הזהרתיך רק חזק לבלתי אכל הדם (ראה יב, כג), ואתה יוצאת וחוטאת, און דו גייסט ארויס און זינדיגסט? הדא הוא דכתיב נפש כי תחטא (בתמיה).

מט

וצריך ביאור למה מקשה על הנפש דייקא מאזהרת אכילת הדם

יז) (וצריך ביאור) וואס האט ער עפעס אנגעכאפט (דעם) לבלתי אכל הדם, איך האב דיך מזהיר געווען לבלתי אכל הדם און פארוואס זינדיגסטו. וואס עפעס גראד דאס'. די קשיא איז דאך אויף אלעמען [על כל האזהרות שבתורה] פארוואס מ'זינדיגט פארן בורא כל עולמים. דאס איז סיי ווי סיי א קשיא. פארוואס גראד פון דעם פסוק, פון דם. (וכי דייקא) דאס' איז עס [המתמיה על הנפש].

ישוב הקושיות בפסוק ויקרא אל משה

קכא

נאר לאמיר נאר זען [לכאר המאמרים בקושיא ב-ה, יד-טו, ויתורץ בזה גם קושיא א]. דער ויקרא אל משה איז אויך די זעלבע זאך^ג.

קכב

דא [בתורת כהנים] דרש'ן איך אז ס'גייט ארויף נאר אויף משה רבינו, אויף די צווייגס וואס דער בורא כל עולמים האט גערעדט מיט משה'ן.

^א הובא בכסא דוד להחיד"א, ועוד.

^ב בויקרא רבה (א, א). והובא לקמן בהערה טז.

^ג בויקרא רבה (ד, א): נפש כי תחטא בשגגה מכל מצות ה' (ד, ב) וכו'. אמר רבי יצחק, אמר לה הקב"ה לנפש, אני כתבתי עליך רק חזק לבלתי אכל הדם וגו', ואת יוצאת וחוטאת, נפש כי תחטא בשגגה.

^ד כענין המובא לעיל באות נ (השייך לחלק ב' של הקונטרס), דדברי תורה כפטיש יפוצץ סלע, שמתחלק לכמה ניצוצין (וכדמסיק רבינו באות קכג).

און דאָרטן [במסכת דרך ארץ] איז גאָר אַ דֶּרֶךְ אֶרֶץ [לכל אדם שמדבר עם חבירו, ולמד לה מפסוק ויקרא ה' אֱלֹקִים הנאמר אצל אדם הראשון].

און די גמרא [ביומא] זאָגט עפעס אַנדערש [שענין הדרך ארץ לכל אדם נלמד מפסוק דהכא, ויקרא אל משה].

קכג

נאָר דבְּרֵי תוֹרָה [איז] כְּפִטִּישׁ יִפְצִץ סֵלַע [שמתחלק לכמה ניצוצין].
ס'איז צוויי זאכן.

קכד

התחלת ישוב קושיא ה

בגמרא יומא לא דרשו זאת מצד הלכה אלא מצד מדת דרך ארץ, ללמוד מדה טובה להקדים קריאה לדיבור בכל אדם

דאָרט [בגמרא יומא] זעט אויס דאָס איז נישט קיין הֶלְכָּה, [דהרי אמרו שם] למדך תורה 'דֶּרֶךְ אֶרֶץ', [און] איבעראַל אַז ס'שטייט [לשון] דֶּרֶךְ אֶרֶץ, איז עס [נאָר] אַ מִדָּה טוֹבָה. אַזוי ווי ס'ווערט געברענגט" דֶּרֶךְ אֶרֶץ קִדְמָה [לתורה]. [והרי שענין דֶּרֶךְ אֶרֶץ אינו 'תורה' והלכה ממש].

על כל פנים ס'איז אַ מִדָּה טוֹבָה, ס'איז נישט פון די צווייגים. [און] איך לערן נישט אַרויס אַז ס'איז געוועזן [ציווי על הקריאה שבכל דיבור שבין אדם לחבירו].
נאָר דאָ שטייט [אזויפיל אַז] אַז ביים בורא כל עולמים איז אַזוי געוועזן.

קכה

ולא למדו זאת מהלימוד שבמסכת דרך ארץ בהקריאה שנאמר באדם הראשון, כי יש לוֹמֵר דשאני התם דהיתה הקריאה לדיבור של 'עונש' (וכדיבאר עוד להלן)

[און] אין מסכת דרך ארץ לערנט ער אַרויס פון הקדוש ברוך הוא מיט אָדָם הָרִאשׁוֹן. [איז] לכאורה פון דאָרט איז [אויך] נישט געדרוינגען קיין צווייגים, [רק מדה טובה בלבד]. פאַרוואָס, וואָרן ס'איז דאָך געווען [די קריאה פאַר] אַן עוֹנֶשׁ.

(המשך ענין זה בישוב קושיא ה, באות קנג)

קכו

הקדמה לישוב קושיא יד [וקושיא טז]

וענין הקדמת הקריאה הוא כדי שיוכל להכין עצמו לקראת הדיבור, וכמבואר בפנים יפות

[דהנה] לכאורה האב איך דאָך שוין פריער געזאָגט [באות יב], [אַז] דער הפלאה זאָגט אַז די קריאה פריער האָט מען געברויכט האָבן [אלץ] הִכְנָה פאַר אַ דָּבָר שֶׁבְּקִדּוּשָׁה. מ'האָט אים גערופן פריער.

קכז

וכן מוכח גם בתורת כהנים, שלמדו עוד דבכל קריאה ענה משה "הנגני", שהוא ענין הכנה וקבלה לקראת הדיבור

און טאַקע אין תורת כהנים אַליין שטייט^{טו}, מַנִּין אַז ער [משה] האָט געזאָגט הִנְנִי,

^י כן הובא הלשון בכמה ספרים. ומקורו בויקרא רבה (ט, א): א"ר ישמעאל בר רב נחמן, עשרים וששה דורות קדמה דרך ארץ את התורה, הדא הוא דכתיב (בראשית ג, כד) לְשֹׁמֵר אֶת דֶּרֶךְ עֵץ הַחַיִּים, דֶּרֶךְ זו דרך ארץ, ואחר כך עץ החיים זו תורה.

וכעין זה הוא בתנא דבי אליהו (ריש פרק א): לְשֹׁמֵר אֶת דֶּרֶךְ (בראשית ג, כד), זו דרך ארץ, עץ החיים (שם), מלמד שדרך ארץ קדמה לעץ החיים, ואין עץ החיים אלא תורה, שנאמר (משלי ג, יח) עֵץ חַיִּים הִיא לַמְחַזִּיקִים בָּהּ. ^{טו} בתורת כהנים ריש פרשתן (פ"א, י"א): מנין שכל הקריאות היו משה משה, תלמוד לומר (שמות ג, ד) וַיִּקְרָא אֵלָיו

זאָגט ער אויך אַזוי, איך לערן אַרויס, אַזוי ווי דאָרט [במראה הסנה] שטייט וַיִּקְרָא [אַלְיֹי אֱלֹקִים מִתּוֹךְ הַסֵּנָה וגו' וַיֹּאמֶר] הִנְנִי, זאָג איך [אז] איבעראַל איז אַזוי געווען. אין תורת כהנים זאָגט ער [אז] ביי יעדע קריאה האָט משה רבינו געענטפערט הִנְנִי.

קכח

[ולכאורה] וואָס איז אַ נפּקא מינה צי ער האָט געזאָגט הִנְנִי, ער איז דאָך געווען גרייט סיי ווי סיי.

[אמנם בא להשמיענו בזה, כי] אַז ער האָט געזאָגט הִנְנִי, זעט אויס ער האָט געהאַט הִכְנָה דערצו, ער זאָל הערן.

[המשך ענין זה באות קלא, וסיום הענין בישוב הקשות מן אות קנג]

קכט

[קושיא זו]

במדרש רבה הביאו כאן ענין מה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע. וצריך ביאור השיבות

איך האָב דאָ פאַרגעסן [להזכיר בין הקושיות], איך האָב דאָ נאָך אַ מדרש אינזין געהאַט [צו ברענגען].

ס'שטייט אין מדרש, וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה, - אין מדרש רבה הייבט זיך אָן [אזוי] פון אָנהייב [פרשה]^{טו}, - הדא הוא דכתיב בָּרְכוּ ה' מְלֹאכָיו גְּבִרֵי כֹחַ עֲשִׂי דְּבָרוֹ לְשִׁמְעָ בְּקוֹל דְּבָרוֹ.

רעכנט ער אויס עטליכע פֿשְׁטִים, ענדליך^{טז} קומט ער אויס, [דמה שנאמר 'עש' דברו לְשִׁמְעָ בְּקוֹל דְּבָרוֹ] מְדַבֵּר בישראל שהקדימו עשיה לשמיעה.

[וואָס אויף דעם] האָט דער בורא כל עולמים געזאָגט^{טז}, מי גילה לְבִנִּי רַז זה שמלאכי השרת משתמשין בו. [ולכן נאמר על זה בָּרְכוּ ה' מְלֹאכָיו].

אַלְקִים מִתּוֹךְ הַסֵּנָה וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה מֹשֶׁה, שאין תלמוד לומר וַיֹּאמֶר, ומה תלמוד לומר וַיֹּאמֶר, מלמד שכל הקריאות היו משה משה. ◦ ומניין שעל כל קריאה היה אומר הִנְנִי, תלמוד לומר וַיִּקְרָא אֶלְיֹי אֱלֹקִים מִתּוֹךְ הַסֵּנָה וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר הִנְנִי, שאין תלמוד לומר וַיֹּאמֶר, ומה תלמוד לומר וַיֹּאמֶר הִנְנִי, מלמד שעל כל קריאה וקריאה היה אומר הִנְנִי.

^{טו} בויקרא רבה (א, א): וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה, רבי תנחום בר חנילאי פתח, ה' מְלֹאכָיו גְּבִרֵי כֹחַ עֲשִׂי דְּבָרוֹ לְשִׁמְעָ בְּקוֹל דְּבָרוֹ [תהלים קג, כ]. במה הכתוב מדבר, אם בעליונים הכתוב מדבר, והלא כבר נאמר (שם, כא) בָּרְכוּ ה' כָּל צָבָאִיו, הא אינו מדבר אלא בתחתונים, עליונים על ידי שהן יכולין לעמוד בתפקידיו של הקב"ה, נאמר בָּרְכוּ ה' כָּל צָבָאִיו, אבל תחתונים על ידי שאינן יכולין לעמוד בתפקידיו של הקב"ה, לכן נאמר בָּרְכוּ ה' מְלֹאכָיו, ולא 'כל' מלאכיו. ◦ דבר אחר נקראו הנביאים מלאכים וכו'. ◦ גְּבִרֵי כֹחַ עֲשִׂי דְּבָרוֹ, במה הכתוב מדבר, אמר רבי יצחק בשומרי שביעית הכתוב מדבר, בנוהג שבעולם אדם עושה מצוה ליום אחד, לשבת אחת, לחודש אחד, שמה לשאר ימות השנה, וְדִין חָמִי חֲקִלְיָה בִּיָּדָה, פְּרָמְיָה בִּיָּדָה, ויהבי ארנונא ושתיק, יש לך גבור גדול מזה וכו'. ◦ רבי הונא בשם ר' אחא אמר, בישראל שעמדו לפני הר סיני הכתוב מדבר, שהקדימו עשייה לשמיעה, ואמרו (משפטים כד, ז) כָּל אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע. ◦ לְשִׁמְעָ בְּקוֹל דְּבָרוֹ, א"ר תנחום בר חנילאי, בנוהג שבעולם משוי שקשה לאחד נוח לשנים, ולשנים נוח לארבע, או שמא משוי שקשה לס' רבוא נוח לאחד, כל ישראל עומדים לפני הר סיני ואומרים [ואתחנן ה, כב] אם יוספים אנחנו לשמוע וגו', ומשה שומע קול הדבור עצמו, וְחִיָּה. תדע לך שהוא כן, שמכולן לא קרא אלא למשה, לכן נאמר וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה.

^{טז} פירוש: לבסוף, ביים 'ענר'.

^{טז} כמבואר בגמרא שבת (פח): בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע, יצתה בת קול ואמרה להן מי גילה לְבִנִּי רַז זה שמלאכי השרת משתמשין בו, דכתיב בָּרְכוּ ה' מְלֹאכָיו גְּבִרֵי כֹחַ עֲשִׂי דְּבָרוֹ לְשִׁמְעָ בְּקוֹל דְּבָרוֹ, ברישא עשׂי, והדר לְשִׁמְעָ.

קל

[וצריך ביאור] וואָס פאַר אַ שייכות האָט דאָס אַהער, דער פסוק [בָּרְכוּ ה' מְלֹאכֵיו וְגו']
צו וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה.

קלא

הקדמה לשוב קושיא טו - בביאור ענין קדימת נַעֲשֶׂה לְנִשְׁמָע
וביאור המדרש רבה פרשת עקב: אַבְרָהָם נַעֲשֶׂה, שְׁמְרוּ נִשְׁמָע
נאָר לאָמיר זען, לְדַרְכָּנוּ אִיז אַזוי.
די קְרִיאָה אִיז געווען ער זאָל האָבן הַכְּנָה, [בשיאמר] הַנְּנִי.

קלב

לכאורה יש לשאול על ענין ההכנה ואמירת הַנְּנִי טרם שמיעת הדיבור, כעין מה שהזכירו בגמרא בענין
קדימת נַעֲשֶׂה לְנִשְׁמָע, שתמה ההוא צדוקי על זה ואמר ברישא איבעיא לכו למשמע אי מציתו קבליתו
[און] לכאורה אִיז דאָךְ אַ קְשִׁיָּא [על ענין ההכנה ואמירת "הַנְּנִי" שלאחר הקריאה טרם שמיעת
הדיבור, שהוא כעין קדימת נַעֲשֶׂה לְנִשְׁמָע, שעל זה מבואר בגמרא^ט שתמה ההוא צדוקי ואמר] עֲמָא
פְּזִיזָא דְקָדְמִי פּוּמִיכּוּ לְאוּדְנִיכּוּ, אַז זיי האָבן געזאָגט נַעֲשֶׂה פֻּאָרן נִשְׁמָע.

קלג

אבל האמת הוא שהיה בקדימת נַעֲשֶׂה לְנִשְׁמָע ענין גדול
נאָר דער אָמַת דער נַעֲשֶׂה [אליין] אִיז [טאקע] אַ גרויסע זאָךְ.

קלד

ויוכן בהקדם לבאר דברי המדרש רבה פרשת עקב, דלאחר חמא
העגל אמר הקב"ה לישראל אַבְרָהָם נַעֲשֶׂה, שְׁמְרוּ נִשְׁמָע
[דהנה] ס'אִיז דאָ אַ מדרש אין פרשת עקב^כ, [על הפסוק] 'שְׁמַע' יִשְׂרָאֵל אֶתְּה עֲבֹר
הַיּוֹם [אֶת הַיָּרְדֵּן לְבָא] לְרִשְׁתָּ [עקב ט, א].
זאָגט דער מדרש, מְשַׁל לְמֶלֶךְ שְׁקֵדֵשׁ מְטְרוֹנִיתָא בְּשִׁתִּי מְרַגְלִית. אַבְדָּה אַחַת,
הָאָט אִיר דער מֶלֶךְ געזאָגט אַבְדָּה אַחַת, שְׁמְרִי אֶת הַשְּׁנִיָּה.
כַּף הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא קִדֵּשׁ אֶת יִשְׂרָאֵל בְּשִׁתִּי מְרַגְלִית, שאמרו נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע. [און]
ווען זיי האָבן געמאַכט דאָס עָגֵל, אַבְדּוּ נַעֲשֶׂה, אמר הקדוש ברוך הוא אַבְדָּתֶם נַעֲשֶׂה,
שְׁמְרוּ נִשְׁמָע.

קלה

ויש להבין הכוונה מהו ענין נַעֲשֶׂה וענין נִשְׁמָע, ולמה אבדו נַעֲשֶׂה ולא אבדו נִשְׁמָע
אִיז דאָךְ אַ קְשִׁיָּא, וואָס אִיז עפּעס נִשְׁמָע מער [ווי דער נַעֲשֶׂה, שזוה לא אבדו].

^ט בגמרא שבת (סז): ההוא צדוקי דחזייה לרבא דקא מעיין בשמעתא, ויתבה אצבעתא דְּיָדִיה [פירש"י: אצבעות
ידיו] תותי כרעא, וקא מייץ בהו [והיה ממעכן ברגליו] וקא מבען אצבעתיה דְּקָא [ואינו מבין, מתוך טירדא]. אמר ליה
עמא פזיזא [נמקה] דקדמיתו פומיכו לְאוּדְנִיכּוּ [קודם ששמעתם אותה היאך היא קשה, ואם תוכלו לעמוד בה קבלתם
עליכם לקיימה], אכתי בפחותותיכו קיימיתו, ברישא איבעיא לכו למשמע אי מציתו קבליתו, ואי לא לא קבליתו.
אמר ליה, אנן דסגינן בשלימותא [התהלכנו עמו בתום לב, כדרך העושים מאהבה, וסמכנו עליו שלא יטעננו בדבר שלא
נוכל לעמוד בו], כתיב בן [משלי יא, ג] תִּמְתַּ יִּשְׂרָאֵל תִּנְחָם, הנך אינשי דסגן בעלילותא, כתיב בהו (סז) וְסִלְף בְּגָדִים
יִשְׁדֹּם.

^כ ברבירים רבה (ג, ט): דבר אחר שְׁמַע יִשְׂרָאֵל [אתה עבר היום], מה ראה לומר להן כאן שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, רבנן אמרי
למה הדבר דומה, למלך שקידש מטרונה בשני מרגליות, אַבְדָּה אחת מהן, אמר לה המלך אַבְדָּה אחת, שְׁמְרִי
את השנייה. כך קידש הקב"ה את ישראל בנעשה ונשמע, אַבְדּוּ את נַעֲשֶׂה, שעשו את העגל, אמר להן משה
אַבְדָּתֶם נַעֲשֶׂה, שְׁמְרוּ נִשְׁמָע. הוי 'שְׁמַע' יִשְׂרָאֵל.

לשון ויקרא תשכ"ז (חלק א) **קדשו** יא

און 'וואָס' איז דער נשְׁמַע און 'וואָס' איז נַעֲשֶׂה, [אז] ער זאָגט אַבְדָּתֶם נַעֲשֶׂה [אבל שְׁמְרוּ נַשְׁמַע]^{כא}.

קלו
 ויבואר זה על פי מה שביארתי בפסוק הנאמר בהקמת המשכן וַיַּעֲשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה בֶּן עֲשׂוֹ, דלכאורה מיותר אומרו בֶּן עֲשׂוֹ, לאחר שכבר אמר וַיַּעֲשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל נאָר לְאָמִיר זַעַן, [לבאר הענין וואָס] זיי האָבן געזאָגט נַעֲשֶׂה.
 [ויבואר בהקדם וואָס] כ'האָב געזאָגט דאָ^{כב}, ביים מִשְׁכָּן שטייט אויך (פקודי לט, לב) וַיַּעֲשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה בֶּן עֲשׂוֹ, [נצריך ביאור] וואָס איז דער [יתור לשון] בֶּן עֲשׂוֹ.

קלז
 דהנה גם בקרבן פסח נאמר בן וַיִּלְכוּ וַיַּעֲשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן בֶּן עֲשׂוֹ [נאָר] ביים [קרבן] פסח שטייט אויכעט (בא יב, כח) [וַיִּלְכוּ וַיַּעֲשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן] בֶּן עֲשׂוֹ.
 [און] דאָרט זאָגט רש"י^{כג} [לפרש יתור הלשון], אף משה ואהרן בֶּן עֲשׂוֹ.

קלח
 וביארתי שם על פי דברי רש"י שמפרש באומרו וַיִּלְכוּ וַיַּעֲשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, דקשה דהלא בראש חודש ניסן כבר נאמר להם מצות קרבן פסח, והאך אמר שכבר עָשׂו. אלא ללמדך דמכיון שקבלו עליהם לעשות, מעלה עליהם הכתוב כאילו עָשׂו [און] איך האָב געזאָגט פֶּשֶׁט [לבאר עוד] וואָס ס'שטייט וַיַּעֲשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל און ס'שטייט בֶּן עֲשׂוֹ. [ווייל] רש"י זאָגט דאָ^{כד}, וַיַּעֲשׂוּ, וכי בראש חודש [כבר עָשׂו, והלא] ס'איז דאָך געווען בראש חודש די מימרא [של ציווי עשיית הקרבן פסח], און מ'האָט דאָך געהייסן [וַיִּקְחוּ לָהֶם שֶׁה לְבֵית אֲבֹת] הערשט פֶּעֶשֶׁר לַחֹדֶשׁ. [נאָר] ווייל ס'איז קָבְלוּ עָלֵיהֶם [לעשות], איז [שוין נחשב] ווי גלייך זיי האָבן געטון.
 אזוי זאָגט דאָך רש"י פֶּשֶׁט.

קלט
 ונמצא כי הרישא דקרא שאמר וַיַּעֲשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, זה קאי רק על הקבלה לעשות [ואם כן] גייט דאָך דער וַיַּעֲשׂוּ [בְּנֵי יִשְׂרָאֵל] אַרְוִיף, תִּיכְף אויף ראש חודש [על מה שזאָ קיבלו עליהם לעשות].

קמ
 והנה אמרו בגמרא מִחֻשְׁבָּה מוֹעֵלָת לְדַבְּרֵי תוֹרָה, ופירש"י שמועלת להשביח הדבר שאין מחשבתו מתקיימת. והסיבה לזה, כי על ידי המחשבה והקבלה לטובה, גם היצר הרע מתנבז לעומתו נגד זה [והנה] די גמרא זאָגט אין סנהדרין^{כד}, מִחֻשְׁבָּה מוֹעֵלָת לְדַבְּרֵי תוֹרָה.

^{כא} שהרי לפי פשוטו דענין נַעֲשֶׂה וְנַשְׁמַע הוא קבלה שקבלו ישראל עליהם לקיים מצוות התורה, אם כן כשם שע"י עשיית העגל אבדו מה שקבלו עליהם נַעֲשֶׂה, כיון שעשו היפך ציווי ה', כמו כן נאבד מהם נַשְׁמַע, כי לא שמעו בקול ה'. ואם נאמר כי שְׁמְרוּ נַשְׁמַע פירושו שמכאן ולהבא ישמעו בקול ה' אם כן גם נַעֲשֶׂה הם יכולים לקיים מכאן ולהבא, ומדוע קאמר המדרש שנאבד מהם נַעֲשֶׂה בלבד, וְנַשְׁמַע עדיין הוא בידם. (דברי יואל).
^{כב} יש לברר לאיזה דרוש הכוונה בכאן. וגוף הפירושו אמר רבינו גם בפרשת אמור תש"י. ועיין עוד בזה בדברי יואל לפסח (אות מד).

^{כג} ברש"י בא (יב, כח): וַיִּלְכוּ וַיַּעֲשׂוּ וגו'. וכי כבר עָשׂו, והלא מראש חודש נאמר להם. אלא מכיון שקבלו עליהם, מעלה עליהם הכתוב כאילו עָשׂו: וַיִּלְכוּ וַיַּעֲשׂוּ. אף ההליכה מנה הכתוב, ליתן שכר להליכה ושכר לעשיה: כְּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן. להגיד שבחן של ישראל, שלא הפילו דבר מכל מצות משה ואהרן. ומהו בֶּן עֲשׂו, אף משה ואהרן בֶּן עֲשׂו. [ומקור דברי רש"י במכילתא שם].

^{כד} בגמרא סנהדרין (כו:): אמר עולא, מִחֻשְׁבָּה מוֹעֵלָת אפילו לדברי תורה, שנאמר (איוב ה, יב) מִפֶּר מִחֻשְׁבוֹת

אז מ'קלערט זיך אויף א דָּבָר טוב, כ'וועל טון [וכך], פֿאַרלייגט זיך דער פֿעל דָּבָר און לאָזט נישט, ס'ווערט נאָך שווערער [מבמי שעושה בלא מחשבה הקודמת, ווייל] אז מ'האָט אַ מַחֲשָׁבָה צו טון, איז זיך מִתְגַּבֵּר דער יצר הרע [יותר לנגד זה].

קמא

ונמצא כי 'הקבלה' לעשות, אף שיש בו מעלה גדולה שנחשב כמעשה, וגם שיש לו הכנה על ידי זה להמצוא, מכל מקום יש בזה סכנה שלא יתגבר היצר הרע למנוע מעשה המצוה

[ונמצא כי המחשבה טובה של 'קבלה', אף כי] לכאורה איז עס אַ גרויסע מעֲלָה, [וכבר נחשב כמעשה, וכמו שאמר] מַחֲשָׁבָה טוֹבָה הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מְצַרְפָּה לְמַעֲשֵׂה (קידושין מ.), [און] אז מ'האָט הִכָּנָה איז עס בעסער, [שהרי] יעדע קְדוּשָׁה ברויך הִכָּנָה. ס'איז דאָךְ אָבער אַלִּיָּה וְקוֹץ בָּהּ¹¹, [שהרי] דער פֿעל דָּבָר פֿאַרלייגט זיך [דאָךְ דורכדעם].

קמב

והעצה הוא שיהיה זה "לשמה", שאין המחשבה מועלת, וכדמסיק בגמרא

נאָר די גמרא פירט אָבער אויס¹², [כי] אַז ס'איז לְשָׁמָּה, שְׂאֵדט עס נישט.

קמג

אמנם לאו כל אדם זוכה למדרגת לשמה

דאָרף דאָךְ [אבער] זיין לְשָׁמָּה, [און] דאָס איז דאָךְ אַ גרויס ענין [דלאו כל אדם זוכה למדרגה זו]¹³.

קמד

ולוה שפיר משמיענו רבותא בפסוק, כי אף שהיה וַיַּעֲשֵׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וכפירש"י שקיבלו עליהם לעשות, ויש חשש של מחשבה מועלת, עם כל זה בן עשו, שזכו לעשות ולקיים המצוה גם בפועל

[וממילא] קאָן זיין זאָגט דער פסוק אַזוי, וַיַּעֲשֵׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, [וכפירש"י] זיי האָבן מִקְבָּל געווען [לעשות].

נו האָט זיך פֿאַרלייגט דער פֿעל דָּבָר, [ואם כן] קאָן דאָךְ זיין [אז] דאָס איז נאָךְ אַ חֲסָרוֹן, [ולבסוף] דורכדעם טוט מען נישט.

זאָגט ער אָבער ניין, בן עשו, זיי האָבן אָבער טאַקע געטון אַזוי בִּפְּוֶעל. [והסיבה לזה, ווייל] מ'האָט געמיינט לְשָׁם שְׂמִים די אַלע מַחֲשָׁבוֹת. [ובעוסקים לְשָׁמָּה, אין המחשבה מועלת להשבית הדבר]¹⁴.

עֲרוּמִּים וְלֹא תַעֲשֶׂנָה יְדֵיהֶם תְּשִׁיָּה. ○ אמר רבה, אם עוסקין לשמה אינה מועלת, שנאמר (משלי יט, כא) רַבּוֹת מַחֲשָׁבוֹת בְּלִב אִישׁ וַעֲצַת ה' הִיא תְּקוּם, עצה שיש בה דָּבָר ה', הִיא תְּקוּם לעולם.

ופירש רש"י: מַחֲשָׁבָה, דאָגת הלב על מזונותיו של אדם. מוֹעֲלָת, מהניא לשכח למודו: מִפֶּר מַחֲשָׁבוֹת עֲרוּמִּים. נותן להם מזונות ומבטל מחשבות מלבם, שלא היו מניחין אותן לעשות תושיה. ○ לישנא אחרינא, מחשבה שאדם מחשב כך וכך אעשה כך וכך תעלה בידי מועלת להשבית הדבר, שאין מחשבתו מתקיימת אפילו לדבר תורה, כגון האומר עד יום פלוני אסיים כך וכך מסכתות בגירסא: מִפֶּר מַחֲשָׁבוֹת עֲרוּמִּים. שאין מחשבותיו עולה בידו, ואפילו לתושיה (שהיא התורה, כמבאר שם בגמרא לעיל מיניה).

וכעין זה כתבו התוספות שם (בלישנא בתרא): יש מפרשים מועלת, משקרת, ולא תצלח. כלומר אם אדם חושב, הן להעשיר, הן גם לדברי תורה, לא יספיק, אלא כשעשה לשמה כדמסיק.

¹¹ לשון הגמרא בראש השנה (זי). ופירש רש"י: אַלִּיָּה שְׂמִנָּה יש כאן, וְקוֹץ בָּהּ. כלומר, דבר תנחומין יש כאן, אבל יש בתוכה דבר קשה שאינו שוה לכל.

¹² עיין בלשון הרמב"ם (תשובה א-ב): ומועלה זו היא מעלה גדולה מאוד ואין כל חכם זוכה לזה וכו'.

¹³ וזאת כוונת הכתוב באומרו וַיַּעֲשֵׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל פֶּאֶשֶׁר צִנָּה ה' אֶת מִשָּׁה וְאֶת אֶהֱרֹן וגו', רצה לומר שקיבלו עליהם לעשות המצוה על דעת הַמְצָנָה ברוך הוא, ועל דעת הכוונות שכוונו בה משה ואהרן, ועל כן כיון שהיתה מחשבתם שלימה ורצויה, זכו להוציא מחשבתם מן הכח אל הפועל. (דברי יואל).

קמה

[ועל דרך זה יתפרש גם כפל לשון הפסוק בפרשת פקודי, דכתיב בגמר מלאכת המשכן וַיַּעֲשׂוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה בֶּן עֲשׂוֹ. כי תחלת דברי הכתוב וַיַּעֲשׂוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל נאמר על מחשבתם הטובה בעת שקבלו על עצמם לעשות המצוה, והעלה עליהם הכתוב כאילו כבר עשו, וכדברי רש"י והמכילתא בפרשת בא. והדר קאמר קרא בֶּן עֲשׂוֹ, שזכו להקים המשכן בפועל, ולא הזיקה להם מחשבתם הקודמת למעשה^כ. (דברי יואל).
[עד כאן ממה שאמרתי כבר].

קמו

ונמצא מכל זה שיש ענין גדול לקבל על עצמו לעשות מצוה, וזה כבר נחשב כעשייה. אבל העיקר צריך ליותר שיעשה ויקיים המצוה לבסוף גם בפועל

[והיוצא מזה, כי] ס'איז אויך אַן ענין גדול, אַז מ'האָט מַחֲשָׁבוֹת צו טון דְּבָרִים טובִים. און מ'זאָל [אָבער נאָר] אויספירן, מ'זאָל אַזוי טון אַזוי ווי מ'האָט אינזין. אַז דער בורא כל עולמים העלפט [אַז מ'האָט] אַ גוטע מַחֲשָׁבָה, דאָרף מען [נאָך] האָבן סײַעֲתָא דְשִׁמְיָא אַז מ'זאָל עס דורכפירן.

קמז

וזה ביאור ענין קדימת נעשה לנשמע, כי נַעֲשֶׂה קאי על הקבלה וההכנה לעשות כל מה שישמעון, שזה כבר נחשב כעשייה

איבערדעם, אידן האָבן געזאָגט נַעֲשֶׂה [אף טרם לנשמע, דהיינו כי הגם] מ'ווייס מיר נאָכנישט גאַרנישט [מה שיצוה, כי עדיין לא 'שמענו'], נאָר מ'זעמיר מוכן אַלעס צו טון וואָס דער בורא כל עולמים וועט הייסן, ממילא איז דאָך גערעכנט אויף אַלעמען ווי גלייך זיי האָבן שוין געטון [אַלעס, ולכן נקרא זה בלשון 'עשייה'], וואָרן די מַחֲשָׁבָה [וקבלה של אמירת "נעשה"] איז דאָך געווען בְּדֶרֶךְ כָּלל, אויף אַלעמען וואָס דער בורא כל עולמים וועט הייסן.

איבערדעם איז זיי דער נַעֲשֶׂה געווען 'פאַרן' נַשְׁמַע.

קמח

אבל צריך עוד אזהרה דלאחר נַשְׁמַע, יקיימו מעשה המצות גם בפועל

נאָר דער עיקר [איז] נאָך, [אַז] נאָכן נַשְׁמַע [וואָס דעמאָלט] זענען זיי שוין געווען מְצוּה וְעוֹשֶׂה, [און דעמאָלט] האָבן זיי שוין געוואוסט 'וואָס' זיי טוען, [זאלן זיי עס טאקע טון בפועל].

[ונמצא כי לדרכינו ענין "נעשה" הוא על הקבלה וההכנה, שבזה נחשב עליהם כאילו כבר עשו, וכדברי רש"י והמכילתא בפרשת בא. וענין "נשמע" הוא על העשייה בפועל, שזה נקרא שמיעה לקול ה']

קמט

ולכן לאחר שעשו העגל, שמוזר רואין שהיצר הרע היה יכול להתגבר עליהם, אמר להם הקב"ה אַבְדָתֶם נַעֲשֶׂה, שהוא המדרגה לקבל עליו לעשות טרם השמיעה, כי מכיון שיש בכם חשש התגברות היצר, אם כן יש בכם חשש של "מחשבה מועלת", ולכן העיקר ליותר לשמור "נַשְׁמַע", דעל כל פנים לאחר השמיעה יזדורו לקיים המצות גם בפועל

[איבערדעם] האָט דער בורא כל עולמים געזאָגט [לאחר חטא העגל, אַבְדָתֶם נַעֲשֶׂה], אַז מ'האָט נישט געהאַלטן אַלעס, [ווייל] דער יֵצֶר הָרַע איז מְפֹתָה מיט זיינע פִּתּוּיִים

^כ ומפרש קרא הטעם שזכו לקיימה בפועל, כי נתכוונו לקיים המצוה ככל אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה, שהיה דעתם לשם שמים, ובעושים לשְׁמָה אין המחשבה מזקת. (דברי יואל).

וכדומה, האָבן זיי שוין פאַרלאָרן די גרויסע הַכְנָה וואָס זיי האָבן געהאַט [טרם השמיעה, שזהו בחינת "נַעֲשֶׂה", כי מכיון שהיצר הרע מתגבר עליהם, אם כן יש עליהם החשש של מחשבה מועלת, שאז צריכין לזוהר מאוד שהקבלה יהיה רק לשמה בלבד. איז] על כל פנים אַזויפיל איז נאָך געבליבן, אַז וואָס זיי וועלן נאָך צוהערן דערנאָך, על כל פנים וועלן זיי אויך טון [שזהו בחינת "נַשְׁמַע"]. (ראה עוד באות קסא, בביאור המדרש בפרשת עקב)

קנ

[ישוב קושיא טו]

[ועל כל פנים בזה מבואר מה שבפסוק וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה, מביא המדרש לכאן הפסוק גַּבְרִי כַח עֲשִׂי דָּבָרוֹ לְשִׁמְעַ בְּקוֹל דְּבָרוֹ, ומה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע, שהרי לפי האמור נמצא דענין קדימת נעשה לנשמע, הוא ענין הכנה וקבלה טרם השמיעה, וגם ענין הקריאה שקדמה לדיבור הוא כדי שיהיה לו הכנה להדיבור כמבואר בפנים יפות, וגם יש בהקריאה ענין הקבלה לעשות ולקיים, וכמבואר במדרש שמושה אמר על כל קריאה 'הִנְנִי'].

קנא

[הקדמה לאות קסא-קסד, באופן השני בביאור המדרש רבה פרשת עקב]

ובאמת גם בענין אמירת נַשְׁמַע קודם השמיעה יש בזה ענין הכנה לקיים לאחר השמיעה [והוא ענין ההכנה שיש על ידי הקריאה שקודם לדיבור וסמוך לה. אבל בחינת נַעֲשֶׂה הוא כהכנה כללית אף טרם הקריאה, וכמו שמתעורר מעצמו מבלי שום אתערותא דלעילא]

- און דער אַמַת, דער נַשְׁמַע אַליין איז [אויך] אַן הַכְנָה. [דעל כל פנים לאחר ששמעו מהו הציור, יקבלו לעשותה ולקיימה].

[און] אַזוי ווי דער ש"ך זאָגט^ט [אז דער] שְׂכַר הַשְּׁמִיעָה באַקומט מען [בעולם הזה] אויף דעם וואָס מ'הערט צי, מ'איז שוֹמֵעַ. [ורוצה לציית].

און ווען מ'הערט, ברויך מען שוין טון. דהיינו [כי אפילו] ווען מ'קען נאָכנישט טון פּוֹעֵל, זאָל מען עס מְקַבֵּל זיין אויף זיך, מ'דאַרף האָבן הַתְּבוּנָנוּת [שוין] דערפריער.

קנב

[אלא שבענין "נַעֲשֶׂה" יש עוד מעלה גדולה של קדימת הקבלה על מה שיצטוו, באתערותא דלתתא בלבד, אף טרם ששמעו שום דיבור מהקב"ה באיתערותא דלעילא. ולהתעורר מעצמו באתערותא דלתתא זה חשוב יותר מהמתעורר רק סמוך לדיבור, על ידי בחינת הקריאה הקודמת לדיבור].^ז - (ההמשך לזה, באות קסא)

^ט בש"ך על התורה ריש פרשת עקב: וְהָיָה עֶקֶב תִּשְׁמָעוּן וגו' (עקב ז, יב). יאמר אם יש לך שכר 'בעולם הזה', הוא על השמיעה לבד. כמו שכתבנו (בפרשת וירא) על פסוק כי יַעַן אֲשֶׁר 'עֲשִׂיתָ' אֶת הַדְּבָר הַזֶּה (וירא כב, טז), שאמר לו הקב"ה, על 'העשיה' אין לה לא ערך ולא שכר, כי שכר מצוה בהאי עלמא ליכא (קידושין לט, י), כי בְּרַךְ אֲבִירָךְ וְהִרְבָּה אֲרָבָה אֶת זֶרְעֶךָ 'עֶקֶב' אֲשֶׁר 'שָׁמַעְתָּ' בְּקוֹלִי (וירא שם, יז-יח), כלומר אם יש לך שכר בעולם הזה, הוא על שדישת בעקבך ושמעת בקולי, לזה אמר בְּרַךְ אֲבִירָךְ וְהִרְבָּה אֲרָבָה. כן אמר כאן, אם יש לכם בזה העולם שום שכר על עשיית המצוות, הוא על שדישת בעקבך ועל השמיעה, אבל על השמירה ועל העשיה אין שכר בעולם הזה, אלא יהא שמור לך לעולם הבא מקום שאין היד מגעת שם, זהו וְשָׁמַר ה' וגו' (עקב שם) וכו'. ולזה נסמכה פרשה זו עם פסוק שלמעלה (בסוף ואתחנן, ז יא), שאמר הַיּוֹם לַעֲשׂוֹתָם, וְהָיָה עֶקֶב, לומר אחר זמן העשיה יהיה לך שכר. וכן אמר במדרש (ילקוט שמעוני עקב רמז תתמו) אין שכרם של צדיקים אלא לבסוף, אבל רשעים שכרם הוא בעולם הזה, שנאמר (ואתחנן שם, י) וּמִשְׁלָם לְשֹׁנָיו אֶל פִּנּוּ וכו'.

^ז השלמה לפי הענין, על פי דברי רבינו להלן באות קסא-קסד.

קנג

המשך ישוב קושיא ה

בגמרא סובר דאין ללמוד מהקריאה הנאמר באדם הראשון, דיש לומר דשאני התם דהיתה דיבור של עונש, ולכן קדמה קריאה בכדי להכין לבו לשוב בתשובה, ולקבל הדיבור הקשה, ואין מזה ראייה לסתם דיבורות. ולכן למדו בגמרא מדת הדרך ארץ של קריאת קריאה, מהפסוק דהכא, ולא מהפסוק דאדם הראשון

יהיה איך שיהיה, לאָמיר נאָר זען.

מילא אין מסכת דרך ארץ לערנט ער אַרויס פון דאָרטן [מאדם הראשון].

און אפשר קאָן זיין [אז] פֿאַר די גמרא [ביומא] איז נישט געפֿעלן [ללמוד משם], די גמרא קען זיין איז חולק אויף דעם [אז] איך זאָל אַרויסלערנען [מאדם הראשון], וואָרן דאָרט איז דאָך געווען אַן עוֹנֶשׁ, דער בורא כל עולמים האָט דאָך אים גערופן [אים צו זאָגן] אִיכָּה, [כדי לומר לו הִמֵּן הֵעֵץ אֲשֶׁר צִוִּיתִיךָ לְבִלְתִּי אֲכָל מִמֶּנּוּ אֲכָלָתָ]. דאָרט איז דאָך געווען אַן עוֹנֶשׁ.

[און] אַז ס'איז געווען פֿאַר אַן עוֹנֶשׁ, קאָן זיין פֿאַרקערט, דאָרטן די קריאה איז געווען [ווייל] אפשר וועט ער זיך מַלְשֵׁב זיין, אפשר וועט ער תְּשׁוּבָה טון, [ולכן סובר הגמרא כי] פון דאָרט קען איך נישט אַרויסלערנען, [ומשום הכי] לערנט עס די גמרא אַרויס פון דאַנעט, פון 'דעם' וַיִּקְרָא.

קנד

ישוב קושיא ב-ג

עם ישוב קושיא א (באופן שני)

אלא שעדיין קשה דהלא הפסוק דהכא מיירי בדיבור הקב"ה למשה, והאיך למדו מינה "לכל אדם"

איז דאָך אָבער אַ קִשְׁיָא (כדלעיל בקושיא ג), [דהלא] דער וַיִּקְרָא גייט דאָך אַרויף אויף משה רבינו, אויף צווייט [מהקב"ה למשה, ואם כן] ווי קען איך אַרויסלערנען לְכָל אָדָם.

קנה

ועל זה נראה דדיקו בגמרא (בבקושיא א) למה אצל הקריאה לא נזכר מי הוא הקורא, ולזה פירשו דלכן לא נזכר שם ה' אצל הקריאה, כדי ללמדנו מדת דרך ארץ דגם בכל אדם יש להקדים קריאה לדיבור, ולא רק אצל דיבור ה' קאָן זיין אפשר מיט דעם איז פֿאַרענטפערט פֿאַרוואָס שטייט נישט וַיִּקְרָא ה' אֶל מֹשֶׁה, - נאָך אַ תִּירוּץ^{לא} (על קושיא א), - ס'העט געדאַרפט שטיין וַיִּקְרָא ה'.

קנו

[נגאָר] דער כָּלֵל איז, אייביג ווערט גע'דַּרְשֵׁנֶט דעם פֿסוק צו די תיבה [הסמוכה], דיבור הַסְמוּךְ לוֹ. דער בורא כל עולמים האָט אַרויסגענומען פון דעם פסוק דעם [וואָרט] ה' [און] מ'האָט אים געלייגט ביי וַיִּדְבֵּר אין סוף פונעם פסוק, [כדי] מ'זאָל וויסן אַז דער וַיִּקְרָא גייט אַן ביי יעדן, נישט נאָר ביי השם יתברך. קאָן זיין, [משום דיש סברא לומר] אַז דער בורא כל עולמים האָט גערעדט, האָט מען געדאַרפט זאָגן קריאה, מ'זאָל האָבן הַתְּבוּנָנוּת פריער, אָבער ביי אַן אַנדערן נישט. איבערדעם שטייט וַיִּדְבֵּר אֵלָיו ה' [ולא ויקרא ה', ווייל] אין איינוועגס לאָזט ער מיך הערן אַז ס'איז אַ דֶּרֶךְ אֶרֶץ אַז [סיי] ווער ס'רופט, יעדער ברויך אַזוי צו טון, נישט נאָר

^{לא} כי לעיל בהדרוש (השייך לחלק ב' של הקונטרס) כבר נמצא אופן ראשון בישוב קושיא א.

ביי השם יתברך. איין מענטש צום אַנדערן אַז ער וויל רעדן, דאַרף ער אויך האָבן [שתקדים קריאה לדיבור].

קאָן זיין איז דאָס [דער פשט, דבכדי] ער זאָל מיר דערציילן דעם דרך ארץ [לכל אדם], איבערדעם קאָן זיין פאַרדעם שטייט נישט ויקרא ה'.

[ומטעם זה לא פירשו בהגמרא כהתורת כהנים, כי משיניי הלשון שלא נאמר ויקרא ה', רק ויקרא סתם, למדו מיניה גם מדת דרך ארץ לכל אדם (ומיושבגם קושיא ב)].

קנז

השלמה מדברי יואל

[ומעם ענין הקריאה שלמדו חז"ל בזה לכל אדם, היא גם כן כדי שיכין חבירו עצמו אל הדבור, ועל ידי זה יתן לבו ויתבונן בו בעת שידבר אליו חבירו, משא"כ כשיבא אליו הדבור לפתע פתאום בלא הכנה קודמת, לפעמים יתבלבל האדם ויכשל בתשובתו. וכן כתב בפנים יפות²⁷, דכמו כן עשה משה עם ישראל, כדכתיב בפרשת בא (יב, כא) ויקרא משה לכל קנני ישראל והדר ויאמר אליהם. ושלוח אמר הכתוב כאן דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם וגו', ופירושו דבתחילה יאמר להם שידבר עמם, כדי שיכינו את עצמם וימו את אזנם לשמוע האמירה, עכ"ד.]

קנח

ומובן שפיר מה שלמדו בגמרא יומא מדת דרך ארץ שלא יאמר אדם דבר לחבירו אא"כ קוריהו, ממה שהקדים הקב"ה לקרוא אל משה ואח"כ דיבר אליו. כי כשם שענין הקריאה של הקב"ה למשה היתה כדי שיכין עצמו לקבל אור הדבור, כעין זה הוא גם המעם שצריך האדם להקדים קריאה מרם ידבר עם חבירו, למען יכין עצמו להתבונן בהדיבור. והוא לא קשה האידך אפשר ללמוד מקריאת הקב"ה למשה לקריאת אדם לחבירו ברבר הרשות, כי דייק לה בגמרא מדלא הזכיר כאן הכתוב שם הקורא, וכאמור.

קנט

וגם אתי שפיר טפי לפי זה, מה דלא יליף בגמרא מדת דרך ארץ לכל אדם מהפסוק הנאמר באדם הראשון, כי שם נאמר ויקרא ה' אלקים אל האדם, ולכן לא ניהא ליה להגמרא למילף מהתם, מדנוכר שם שמו יתברך על הקריאה, ויותר ניהא ליה למילף ממקרא זה שסתם הכתוב ולא פירש מי הוא הקורא, כדי לרמוז לנו מדת דרך ארץ זו, וכאמור. ואם תאמר למה לא סתם הכתוב דבריו בפרשת בראשית לומר ויקרא אל האדם ויאמר לו ה', כדי דנליף מיניה מדה זו, ואמאי נטר קרא עד הכא. על זה כבר ביארנו, כי באמת ליכא למילף מהתם מדת דרך ארץ להקדים לכל אדם קריאה, דהתם טעמא אחרינא איכא, משום דהיה הקריאה למדת עונש, וכמבואר לעיל. (מדברי יואל).

קס

ישוב קושיא ד

[ומה שדקדקנו למה לא פירש רש"י כהך דרשא דגמרא יומא, אפשר לומר כי רש"י מביא רק הדרשות הקרובות למשמעות הכתובים, ודברי הגמרא יומא הם בדרך דרש שאינו קרוב לפשטות המקרא, שהרי לא יליף לה אלא מדסתם הכתוב ולא פירש מי הקורא, אבל לפי פשטות המקרא הרי הוא כמבואר דקאי על דיבורו של הקב"ה, דלפי זה לא שייך כל כך למילף מיניה לכל אדם, על כן מפרש רש"י רק כדרשת התורה כהנים, שהוא יותר קרוב לפשוטו של מקרא. (מדברי יואל)].

²⁷ כמובא דבריו לעיל בהערה ו.

קסא

עוד הקדמה לשוב קושיא יד

ואופן שני בביאור המדרש רבה פירשת עקב

בקדימת הקריאה, אצל דיבורו של הקב"ה, יש בזה ענין גדול, לצורך הכנה והתבוננות לקראת הדיבור

אָבער לאָמיר נאָר זען.

אָבער אזוי, ביים בורא כל עולמים, איז די קריאה געוועזן אַ דָּבָר גָּדוֹל וְנוֹרָא,

דורכדעם האָט מען געהאַט הַתְּבוּנָנוּת, האָט מען געהאַט הַכֵּנָה.

קסב

ומדריגה המעולה היא מי שמתעורר מעצמו, אף טרם הקריאה שקודם לדיבור, וטרם השמיעה.

ומי שאינו במדריגה זו על כל פנים יתבונן ויתעורר לאחר ששמע הקריאה שקודם לדיבור

דאָס קאָן זיין [עוד, בביאור המדרש בפרשת עקב].

אַז מ'איז 'דערביי', האָט מען הַכֵּנָה [נאָך] 'איידער' מ'הערט.

אָבער אַז מ'איז נישט דערביי [אַז אינו במדריגה זו להקדים קבלת העשייה אף טרם השמיעה

והקריאה].

קסג

[נאָך] על כל פנים איז פאַרהאַנדן איינער [וואָס] ער דאַרף נישט קיין הַתְּעוֹרָרוֹת פון

קיין אַנדערן, שטייט דאָך^{לג} [דמדריגה זו] איז דאָך חָשׁוּבָּ, ער, [ווייל] אַז מ'דאַרף שוין

הַתְּעוֹרָרוֹת פון אַן אַנדערן איז נישט אַזוי חָשׁוּב. [וזהו מדריגת "נעשה" המעולה, שמשיג

העבודה מאליו, עד שאין צריך לבחינת "נשמע"].

אָבער ס'איז אויך נאָך [גוט, גם בחינת "נשמע" ווייל] מ'קאָן צוקומען דערצו [מיט] אַן

הַתְּבוּנָנוּת.

קסד

וזה שאמר להם הקב"ה אַבְדָּתֶם 'נַעֲשֶׂה' שהוא בחינת אתערותא דלתתא, להתעורר מעצמו, על כל

פנים שְׁמָרוּ 'נִשְׁמַע', דעל כל פנים לאחר השמיעה או הקריאה יתבוננו ויקבלו לקיים הדיבור והשמיעה

איבערדעם האָט ער געזאָגט אַבְדָּתֶם 'נַעֲשֶׂה' [להתעורר] פון זיך אַליין [גם טרם

השמיעה והקריאה, איז] על כל פנים שְׁמָרוּ 'נִשְׁמַע', [ווען] עטס וועטס הערן דבורים, און

[ווען] עטס וועט לערנען די תורה הקדושה, ס'זאל אַריינברענגען [התעוררות והתבוננות

לקיימה כראוי].

קסה

דלשון שְׁמִיעָה מתפרש גם על ענין הַאֲזִינָה וְהַכֵּנָה, ועל ענין קַבְּלָה לעשות

[כי בלשון] שְׁמִיעָה איז פאַרהאַנדן [לשון] הַאֲזִינָה [וְהַכֵּנָה]^{לד}.

און ס'איז פאַרהאַנדן לשון קַבְּלָה [לעשות]^{לה}.

[וכדמצינו בפסוק] כִּי שְׁמַע יִסָּף [מקץ מב, כג] [דפירש"י שהוא לשון הבנה].

[וכן הקבלה לעשות] ס'ווערט דאָך אָנגערופן תְּשַׁמַּע^{לו}, אַם שְׁמוֹעַ תְּשַׁמַּעוּ בְּקִלְיִי.

^{לג} עיין בחובת הלבבות (שער התשובה, פרק ו).

^{לד} וכאופן הב' בביאור ענין "נשמע".

^{לה} וכאופן הא' בביאור ענין "נשמע".

^{לו} בפרשת בשלח (טו, כז) וַיֹּאמֶר אֲמָר שְׁמוֹעַ 'תְּשַׁמַּע' לְקוֹל ה' אֶלְקֶיךָ. ופירש שם רש"י: זו 'קבלה' שיקבלו עליהם.

– וכן תרגם אינוקלט: אַם קַבְּלָא תְּקַבֵּל לְמִימְרָא דִּה' וכו'. [וכן יש עוד כמה פסוקים בלשון זה].

קסו

עוד הקדמה לשוב קושיא יד
בביאור הפסוק שְׁמַע יִשְׂרָאֵל

דאָס קען זיין [בביאור המדרש שבקושיא יד].

דער וויקרא אַל מִשָּׁה, די דבורים פון די קריאה, [איז] כדי ס'זאל אריינברענגען מער התעוררות.

קסז

ובזה יבואר בפסוק 'שְׁמַע יִשְׂרָאֵל' ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד,
לכאורה יש להבין מה צורך להקדים אמירה 'שְׁמַע יִשְׂרָאֵל'

קאָן זיין [לפי האמור], איבערדעם שטייט 'שְׁמַע יִשְׂרָאֵל' ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד.

[ולכאורה] זאל ער זאגן פשוט [ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד].

[שהרי] ביי יעדע אזהרה [און] ביי יעדע מצוה שטייט דען שְׁמַע יִשְׂרָאֵל? [ומאי שנא הכא].

[ולכאורה] וואס דארף מען הערן, מ'ווייסט דאך.

פאר וועמען דען האָט מען געזאָגט די תורה הקדושה? פאר דעם וואָס ער הערט.

[איז ענג, אז] אזוי ווי מ'זאָגט אָן אַלע מצוות [כלא הקדמת שְׁמַע יִשְׂרָאֵל], זאָגט מען [דאָ

אויך] ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד. וואָס איז דער שְׁמַע, ער זאל הערן.

[והלא העיקר] מ'ברויך דאך צו זיין דערביי, [ולא סגי בסתם שמיעה לחוד].

קסח

אבל לפי האמור יתפרש מלשון האזנה והתבוננות, דלא סגי במה
שיודעין שה' אחד, רק צריך גם להתבונן בזה ולהחדירו בקרב הלב

נאָר וואָס'זשע דען [לדרכינו דלשון שמיעה פירושו הבנה, אתי שפיר].

דער פסוק זאָגט מיר: זאָלסט נישט מיינען [אז] 'אַמונָה' איז טייטש אזוי פשוט.

מ'דארף 'פארשטיין' וואָס אַמונָה הייסט, מ'דארף האָבן 'התבוננות'.

קסט

אזוי ווי מ'זעט בענותינא הרבים [יש שאין מתבוננים ואין מבינים מהו האמונה, ווי]

מ'ווייסט יעדערער [אבער נישט יעדער 'פארשטייט' וואָס אַמונָה הייסט].

קע

וובן יותר על פי דברי הישמח משה שמביא קושיא עצומה על עובדי עבירה, דממה נפשך, אם
מאמין שהקב"ה רואהו האך יעני פנים לחמא בפניו. ואם אינו מאמין ח"ו, זו קשה מן הראשונה

דער ישמח משה שטעלט אַראָפּ אז ס'איז אַ קושיא פֿליאַה שטעלט ער עס

אַראָפֿל^ח. - [נאָר] בעונינו הרבים מ'איז שוין געוואוינט מיט דער קשיא. -

^{יז} בפרשת יתרו (יט, ה). ופירש שם רש"י: וְעַתָּה [אם] 'שְׁמוֹעַ תִּשְׁמְעוּ' בְּקִלְיָן. אם עתה 'תקבלו עליכם', יערכ לכם מכאן ואילך, שכל התחלות קשות. - וכן תרגם אונקלס: אִם קִבְּלָא תִקְבְּלוּ לְמִימְרִי.

^{יח} בישמח משה פרשת נצבים (ד"ה עוד יתבאר אתם נצבים): דכבר כתבו הספרים הקדושים (בספר היראה לרבינו יונה, והובא בראשית חכמה שער הקדושה פרק יב, ובשכט מוסר פרק מב) קושיא גדולה וחזקה על עובדי עבירה, והוא תמיה קיימת דלית לה פריקון, ולית נגר ובר נגר דיפריקניה. ○ והוא, אם אתה עושה עבירה, קשה ממה נפשך איך תחשוב, אם אתה מאמין באמת שְׁהַקֵּל יתברך רואה אותך, איך אתה עושה פנים גדול כל כך, שאתה יודע שמלך מלכי המלכים הקב"ה רואה אותך והוא עומד אצלך, ואתה עושה כן. הלא אם היה כאן איזה אדם, ומכל שכן

לשון ויקרא תשכ"ז (חלק א) **קדשו** יט

ער פרעגט א קשײַא, אז מ'גלייבט אין באַשעפער, ווי קאָן מען זינדיגן. ווען מ'שטייט פאַרן אייבירשטען, בפּניו.
אַלָּא [אויב] חלילה גלייבט ער נישט, נו איז דאָך אַרגער, איז ער דאָך אַ מיץ לט.
נו וויאָזוי איז דאָס עפעס.

קעא

קומט דאך אויס:
מ'וועט פרעגן די קשײַא אויף יענעם עולם.
וואָס וועט מען ענטפערן.

קעב

וועל זיך מסיק דעחידון וואו ער ערל פו מה שאמרו בגמרא אין אדם חוטא אלא
אם בן נכנס בו רוח שטות, ועל ידי הרוח שטות הוא שאין האדם מתבונן בדבר
[נו] הכלל קומט ער אויס [במסקנתו], ס'איז נישטא קיין אנדערער תירוץ, נאָר וואָס
די גמרא זאָגט (סוטה ג.) אין אדם חוטא אלא אם בן נכנס בו רוח שטות.
דאָס איז דער פּשט, ס'איז אַ רוח שטות, און [אז מ'איז שוטה] איבערדעם
'פאַרשטייט' מען נישט.
אפילו מ'ווייסט טאָקע ס'איז דאָ אַ באַשעפער, און מ'גלייבט. נאָר מ'ווערט
אַראָפּגעפירט, מ'פאָסט עס נישט אויף.

אדם חשוב, ודאי לא עשית זאת בפניו בשום אופן. ואיך תעשה זאת לפני מלך גדול ונורא אשר כל דיירא ארעא
כלא חשובין קמיה, ואיך אימתך לא תבעתך. ◦ ואם תחשוב שאינו רואה, זה קשה מן הראשון, שאתה כופר
בעיקר האמונה, ומי הוא זה אשר בשם ישראל יכונה שלא ימסור נפשו למיתות קשות כדי שלא יכפור בעיקר. ◦
והן אמת, כי הם דברי הרמב"ם (ספר המורה, ח"ג פרק נא-נב) והביאו זקני הרמ"א ז"ל בסעיף ראשון משולחן ערוך
אורח חיים (א, א), שוית' ד' לנגדי תמיד (תהלים טז ח) הוא כלל גדול [בתורה וכו'], עיין שם. והנה מה אעשה כי
יקום קל וכי יפקוד בזה הקושיא, ומה אשיבנו, ובלי ספק נהיו נשאלים. ומצורף לזה דברי הוזהר הקדוש פרשת
נח דף ס"א ע"א, הובא בספר דרך חיים מלוקט משל"ה בפרשת נח, ר' חייא פתח ואמר אם יפתר איש במסתרים
(ירמ' כג, כד) וכו', עיין שם.

והנה אין לשו"ב לזה הקושיא, רק מה שאמרו חז"ל (סוטה ג.) אין אדם עובר עבירה אלא אם כן נכנס בו רוח
שטות, ובודאי כונת רז"ל הוא משום זו הקושיא, דבלא רוח שטות אי אפשר לשום בר דעת לעבור עבירה, משום
זו הקושיא, רק שנכנס בו רוח שטות, ועל שוטה אין קושיא. ובאמת בשעת עבירה שוכח מכל זה, ואין נותן על
לבו כלל שהש"ת רואה. ואינו כופר, רק ששוכח מכל וכל. ואם כן לפי זה קלקולו זה תקונו, אף אם עבר עבירה
במזיד, מכל מקום הוי בשוגג, לפי שהיה שכחות שהש"ת רואה ומשגיח עליו בעת ההוא, אבל אם היה זכור בזה
ודאי לא היה עושה, אם כן מצד זה הוי שוגג ומוטעה, ושכוח מהעיקר.

וכל זה אם בעת שמזכירין אותו בזה, הוא מתחרט בחרטה גדולה מאד וחושב בלבו איך הייתי שוטה כזה
ולא שמתי על לבי דבר מושכל קטן כזה, ומשים בלבו יתד תקוע במקום נאמן הדברים האלה שלא יסורו מלבו
כל ימי חייו, ולא ישכח עוד בהם, ולא ישוב עוד לשטות גדול כזה לחטוא כבראשונה. אם כן הוי נראה בגלוי כי
כל מה שעשה עד הנה, היה רק שגגה וטעות ושכחה. מה שאין כן אם גם עתה יעשה כאשר עשה עד הנה, אם כן
מכל אותן שעשה עד הנה והיה נחשבין כשגגות וטעותים, מחמת שהיה שכוח ממנו הקושיא של הממה נפשך,
ועתה עושה אותם ולזדונות, שהרי עכשיו הוא יודע מזאת הקושיא, ואף על פי כן חשב שכאשר יבא לידו יעשה,
אם כן אגלאי מילתא למפרע דאף אם לא היה נשכח ממנו היה עושה, דהוא רק חפצו ורצונו למלאות תאוותו,
יהיה מה, אם כן נחשבין הכל לזדונות.

טו ועיין בזה קודש (ח"ב, לערב יו"ט): גם רמז במה שאמר לטהר אתכם מכל חטאתיכם לפני ה' (אחרי טז, ל), על
דרך דכתיב (תהלים נא, ו) וְהָרַע בְּעֵינַיִךְ עֲשִׂיתִי, שידעתי שאתה רואה בעיניך ומשגיח, רק שגבר היצר הרע
שאעפ"כ חטאתי, אבל לא כפרתי ח"ו בהשגחתך. וזהו שאמר לטהר אתכם מכל חטאתיכם לפני ה', כשתדעו
שחטאתם לפניו, שיתברך שמו משיגח. אבל המינים והאפיקורסים שאין מאמינים זה, ואין מאמינים כלל
שחטאו לפני ה', אין יום הכיפורים מכפר להם, ויכרתו מן העולם.

קעג

ולזה אמרה תורה שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, 'שתבין ותתבונן' בדבר זה, כי ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד, ומלוא כל הארץ כבודו, ובוהו יהיה לך יראה מפניו שלא תבוא לידי חטא, וכמאמר הכתוב לִמְעַן תִּהְיֶה יִרְאַתוֹ עַל פְּנֵיכֶם לְבַלְתִּי תִּחְטְאוּ

[איבערדעם] האָט די תּוֹרָה הַקְדוּשָׁה אָנגעזאָגט שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, – מיט דעם קאָן זיין, דאָס קלער איך [איז דער פשט], – 'שְׁמַע' יִשְׂרָאֵל, ער דארף אנזאגן מ'זאל עס 'פאַרשטיין', [מלשון] פִּי שְׁמַע יוֹסֵף, זאָלסט 'פאַרשטיין' [אז] ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד. ס'איז נישט גענוג דו זאָגסט מיטן מויל, און דו גלייבסט אויך, אַלדינגס. אָבער דו 'פאַרשטייט' נישט, דו ביסט נישט [מקושר בלב].

[ווייל אז] ס'איז א רוח שְׁטוּת, איז עס היפּוך הִכָּנָה. ס'איז נישט מקושר בלב אַזוי ווי ס'העט געברויכט צו זיין מקושר.

קעד

ווען ס'זאל זיין מקושר בלב, העט מען דאָך מוֹרָא געהאַט פאַרן אייבירשטען פֿסָדֵר, מ'העט זיך געפאַרעכטן צו זינדיגן, [וכמאמר הכתוב] [יתרו כ, טז] בַּעֲבוּר תִּהְיֶה יִרְאַתוֹ עַל פְּנֵיכֶם לְבַלְתִּי תִּחְטְאוּ^ב. [ולכן] דער פֿסוק זאָגט 'שְׁמַע', עטס זאָלסט פאַרשטיין.

קעה

ישוב קושיא יד

והנה ענין הקדמת הקריאה למשה, הוא כדי שיכין עצמו להתבונן בהדיבור, ולזה מבוא המדרש לכאן את הפסוק שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, שענינו גם כן להתבונן במאמר הפסוק ההוא

איבערדעם זאָגט [דער מדרש] דאָס צי, דער פֿסוק [שְׁמַע יִשְׂרָאֵל]. [ווייל] פאַרוואָס האָט מען געדאַרפט האָבן קְרִיאָה, די קְרִיאָה איז – אַזוי ווי דער הפּלאַה זאָגט – מ'זאל האָבן הִכָּנָה, [וכן לדרכינו] מ'זאל האָבן הִתְבּוֹנְנוּת [והכנה]. מ'זאל האָבן דערצו הִכָּנָה.

[און] דאָס זעט מען דאָך [בפסוק שמע ישראל, דצריכין התבוננות] פאַר דער אָמוּנָה. צו דער אָמוּנָה זאָגט מען שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, זאָלסט צוהערן די דְּבוּרִים, [והכוונה] זאָלסט זען [און פארשטיין], זאָלסט אָננעמען [בקרב לב ומוח, ולקבל עליך]^א. דאָס איז איין בְּחִינָה [עם ענין הקריאה הנאמר בפסוק ויקרא אל משה].

קעו

[השלמת] ישוב קושיא טו

[און] איבערדעם ברענגט ער צי [במדרש גם] דעם [פסוק] 'עֲשֵׂי דְּבָרוֹ' [לשְׁמַע בְּקוֹל

^ב ועיין במסכת כלה (פרק א): וכל מי שיש לו בושת פנים, לא במהרה הוא חוטא, שנאמר ובעבור תהיה יראתו על פְּנֵיכֶם לְבַלְתִּי תִּחְטְאוּ. וכל מי שאין לו בושת פנים, בידוע שלא עמדו אבותיו תחת הר סיני. [וכן הוא כעין זה הוא שם (פרק ב), ובמסכת דרך ארץ (רבה סוף פרק א, וזוטא פרק ח) ובגמרא נדרים (ב) ובמדבר רבה (ח, ד)].

^א ועיין בחובת הלבבות (שער הפרישות, פרק ז): וראיתי אחי מליצה נמרצת בענין הפרישות לאחד מן החסידים מְצֻה בה בנו, וישרה בעיני וכו', וזאת היא: ואתה בְּנִי, ישימך האלקים מאשר ישמעו ויאזינו, ויאזינו ויחשבו, ויחשבו וידעו, וידעו ויעשו. ואל ישימך מן האנשים הטובעים בתעות, השיכורים ביין הסכלות, אשר העבדים היצר, ומשל בס העולם, וגברו עליהם התאוות, ונטו בהם אל התענוגים, והסיתות המאויים, והשיאתם החמדה. והם באפלתם נחבטים, ובמרצת טעותם שבים, ישמעו ולא יאזינו, ויאמרו ולא יעשו, ביקשו המנוחות ונפלו באנחות, השתדלו להשיג הנעימות והשיגו היסורים הקשים, ונפשותם עייפות וגופותם יגיעות, דיעותם שלולות ובינותם מנופצות וכו'.

דָּבָרוּ, [אז] אִידֵן הָאָבֶן דָּאָס גַּעטוֹן נאָך אַיידער זיי הָאָבֶן גַּעהֶע־רֶט. [והיינו שקיבלו עליהם לעשות, וכן שהתעוררו והתבוננו לעשות, אף טרם שקיימו אותה].

קעז

[וכן מביא שם במדרש^{מב} וואָס] די מַלְאָכִים הָאָבֶן נישט קיין יֶצֶר הָרַע, זיי זאָגן הִנְנִי פִּסְדָּר, [ווייל] זיי זענען מוכן וּמְזֻמָּן נאָך אַיידער זיי הערן, [וכפשוטות מאמר הכתוב ברכו ה' מלאכיו גבורי כח עושי דבריו לשמוע בקול דברו].

קעח

ישוב הקושיות בפסוק נפש כי תחטא

הקדמה לישוב קושיא זו (באופן ראשון)

ברש"י פרשת קרח: ולא מפשים היו, שכך התרה בהם וקבלו עליהם לקרב. אלא הם חטאו על נפשותם וכו'. וקרח שפקח היה מה ראה לשטות זה, עינו הטעתו וכו'.

היצט לאַמיר'זשע זען [לכאור דברי המדרש בפסוק נפש כי תחטא].

דאָס עֲנִין [איז] טאַקע אַזוי ווי איך האָב שוין אַסאַך מאל געזאָגט^{מג}, וואָס ס'שטייט, רש"י זאָגט^{מד} ביי קרח'ן, וקרח שְׁפָקַח הָיָה מֵהָרָאָה לְשָׁטוֹת זֶה, ענטפערט רש"י הֵם חָטְאוּ בְּנַפְשֹׁתָם.

קעט

ולכאורה אינו מוכן התירוץ שכתב הם חטאו על נפשותם, דהאך יתרון בזה הקושיא ולא מפשים היו, ומה ראו לשטות זה

און לכאורה וואָס איז דער תירוץ.

ווען ער העט געפרעגט פאַרוואָס ער האָט עס געטון, האָט ער געענטפערט אַז זיי האָבן טאַקע געזינדיגט. [אָבער] ער פרעגט דאָך אַ קשָׁיָא [אַז וויבאַלד] ער איז געווען אַ פִּקֵּחַ האָט ער געדאַרפט צו פאַרשטיין, [אם כן] וואָס ענטפערט ער [אז] ער האָט געזינדיגט, ער האָט דאָך אָבער געדאַרפט צו פאַרשטיין אַז ס'איז אַ סכָּנָה.

קפ

אמנם כבר ביארתי בזה, דהתירוץ הוא דמכיון שהוא "חטא" שוב אין להקשות כלום, כי כשהאדם חוטא נכנס בו "רוח שטות", ואפילו אם בשאר דברים הוא פיקח גמור

נאָר וואָס דען, דאָס איז דער תירוץ.

אַז ס'קומט צום זינדיגן, מעג מען זיין אַ פִּקֵּחַ, פאַרשטייט מען אויך נישט [כי כשהאדם חוטא נכנס בו רוח שטות, וכמאמר הגמרא דלעיל].

דעס איז אַ תירוץ, ער פרעגט אַ פִּקֵּחַ ווי קען זיך אַזוי באַנאָרישן אַ קלוגער, ענטפערט רש"י ער האָט דאָך געזינדיגט, [וממילא] איז נישט קיין קשָׁיָא.

^{מב} וכמובא דברי המדרש לעיל בהערה טז, שאמרו שם עוד: עליונים על ידי שהן יכולין לעמוד בתפקידיו של הקב"ה, נאמר בַּרְכוּ ה' כָּל צְבָאִיו, אבל תחתונים על ידי שאינן יכולין לעמוד בתפקידיו של הקב"ה, לכך נאמר בַּרְכוּ ה' מַלְאָכָיו, ולא כָּל מַלְאָכָיו.

^{מג} ומהם בס"ג קרח תשכ"א, ועוד. ועיין זה גם בס"ג קרח תשכ"ז, ובקצרה בהקדמת על הגאולה.

^{מד} ברש"י קרח (טז, ז): רַב לָכֵם בְּנֵי לֵוִי. דבר גדול אמרתי לכם. ולא מפשים היו, שכך התרה בהם וקבלו עליהם לקרב. אלא הם חטאו על נפשותם וכו'. וקרח שפקח היה מה ראה לשטות זה, עינו הטעתו, ראה שלשלת גדולה יוצאה ממנו וכו', ותלה בעצמו ולא ראה יפה, לפי שבניו עשו תשובה, ומשה היה רואה.

קפא

ווען ס'איז נישט קיין חטא, געוויינטליך האָט מען דעם גראַדן שְׁכַל.

ווער ס'איז אַ פֿקח, דער פֿארשטייט.

ער פֿארשטייט וואָס ער ברויך יאָ טון און וואָס ער ברויך נישט צו טון.

[אַבער] טאָמער פֿאַלט עס אַריין אונטער אַ חטא, אַז מ'פֿאַלט אַריין אונטער אַ

חטא ווערט מען פֿאַרנאָרט. מעג מען זיין דער גרעסטער פֿקח, ווערט מען פֿאַרנאָרט.

קפב

אַזוי זעט מען דאָך אין רש"י אַליין בִּפְרוּשׁ.

ער זאָגט נישט קיין אַנדערן תּירוץ, אויף די קשׁיָא ער איז געווען אַ פֿקח פֿאַרוואָס

איז געווען דער שְׁטוּת, איז דער תּירוץ ער האָט געזינדיגט. דאָס איז אַ תּירוץ.

קפג

אַמאָל וואונדערט מען זיך אַ גרויסע קשׁיָא [אויף אַ מענטש, והלא] דער מענטש איז אַ

פֿקח, וויאָזוי קען ער זיך אַזוי באַנאָרישן.

[נאָר] 'דער' תּירוץ איז אַ תּירוץ מִסְפִּיק, ס'איז אַן עֲבִירָה, ס'איז אַ חטא.

אַזוי זעט מען בִּפְרוּשׁ אין רש"י, דאָס איז אַ תּירוץ מִסְפִּיק.

קפד

עוד הקדמה לשוב קושיא יז (באופן ראשון)

והנה לימוד כזה רואין גם בפסוק רק חזק לבלתי אכל הדם, שמביא שם רש"י דרשת חז"ל דבא הכתוב ללמדך

עד כמה צריך להתחזק במצות, דמה אם הדם שאין אדם מתאוה לו, הוצרך לחזק באזהרתו, קל וחומר לשאר

מצות

דאָס איז דער פֿשט, [אין דעם וואָס] רש"י זאָגט^מ [בפסוק] רק חזק לבלתי אכל הדם,

למדך תורה עד כמה צריך להתחזק במצות, [שהרי] דם איז דאָך נִפְשׁוֹ שֶׁל אָדָם קָצָה

בָּהֶם^מ, פונדעסטוועגן זאָגט די תּוֹרָה רק חזק, מ'דאַרף האָבן גרויס הִתְחַזְקוֹת מ'זאָל

נישט עסן קיין דם.

קפה

ולכאורה באמת למה צריך התחזקות שלא לאכול דם, והלא גם בדרך הטבע נפשו של אדם קצה ממנו. אבל

להאמור נחא, דאף בדבר המאוס, או דבר המזיק, אם הוא בכלל "חמא", שוב יש עליו יצר הרע ורוח שטות, עד

שצריך להתחזק שלא להבשל בוה

[ולכאורה] פֿאַרוואָס דאַרף מען הִתְחַזְקוֹת. און אַז נישט, ווער גייט עסן בלוט?

[אמנם לפי האמור נחא, דמכיון] ס'איז אַבער אַן עֲבִירָה, ברויך מען הִתְחַזְקוֹת מ'זאָל

עס נישט טון.

ס'מעג זיין דאָס גרעסטע 'שטות', [און אפילו] אַ דְּבַר הַמְדִּיק בִּידֵים, [און] ווען דעם

העט נישט געווען קיין עֲבִירָה, העט מען זיך 'געגרוילט' דערפֿאַר, העט מען עס נישט

^מ ברש"י ראה (יב, כג): רק חזק לבלתי אכל הדם. ממה שנאמר "חזק", אתה למד שהיו שטופים בדם לאכול, לפיכך הוצרך לומר חזק, דברי רבי יהודה. רבי שמעון בן עזאי אומר, לא בא הכתוב אלא להזהירך וללמדך עד

כמה אתה צריך להתחזק במצות, אם הדם שהוא קל להשמר ממנו, שאין אדם מתאוה לו, הוצרך לחזק באזהרתו, קל וחומר לשאר מצות.

^מ וכלשון רש"י להלן שם (יב, כה): לַמֶּעַן יִיטֵב לָךְ וגו'. צא ולמד מתן שכרן של מצות, אם הדם שנפשו של אדם קצה ממנו, הפורש ממנו זוכה לו ולבנו אחריו, קל וחומר לגול ועריות שנפשו של אדם מתאוה להם.

גענומען אין די הענט אריין, זאגט דאך רש"י אויפן אָרט. [נאָר] ווייל ס'איז אָבער אַן עבירה, ברויך מען האָבן הִתְחַזְקוֹת מ'זאָל עס נישט טון, ברויך מען גרויס הִתְחַזְקוֹת.

קפו

ונמצא כי מפסוק זה נלמד אזהרת ההתחזקות בכל המצות,
עד כמה צריך להתחזק נגד יצר הרע, שלא להמשיך אחריו

איז פון דעם געדרינגען וויאזוי מ'ברויך זיך מִחֻזָּק זיין בַּמִּצְוֹת.

[דלכאורה] אַז ס'איז אַ מִצְוָה, פאַרוואָס זאָל איך נישט טון.

[אָבער] די תּוֹרָה הַקְדוּשָׁה האָט אונז געוויזן, אַז צו אַ מִצְוָה [לעשותה], צי חֲלִילָה פון אַן עבירה [להתרחק ממנה], ברויך מען הִתְחַזְקוֹת, אפילו [ווען ס'איז] כְּנֶגֶד הַשָּׂכָל, כְּנֶגֶד הַטֵּבֵעַ אָפִילוֹ, [דעסטוועגן] אַלדינגס טוט מען, [דעמאָלטס] שטייט נישט אין וועג קיין טבעיות, מיט קיין דעת.

פון דעם איז געדרינגען ווי ווייט אַ איד ברויך האָבן הִתְבּוֹנְנוֹת מיט הִתְחַזְקוֹת מ'זאָל גיין אין דֶּרֶךְ הָאֱמֶת, אַז מ'זאָל נישט זינדיגן, מ'זאָל טון דְּבָרִים טוֹבִים.

קפז

ואם מתבוננן בלימוד זה, ויודעין לשמור עצמו כראוי
מפתויי היצר הרע, אז לא במהרה הוא חטא

[וממילא] אַז מ'פאַרשטייט 'דאָס', האָט מען זיך אינזיך'.

איז מען נישט ביי זיך גלייכגילטיג.

איז מען נישט לייכטזיניג.

אַז מ'האָט 'דאָס' אינזין, און מ'איז זיך מִתְחַזֵּק [במצות], פֻּלֵּי הָאֵי וְאֻלֵּי הַיָּם מען זיך אָפּ.

קפח

ישוב קושיא יז (באופן ראשון)

ואתי שפיר דברי המדרש בפסוק נֶפֶשׁ בִּי תִחְטָא, שיש תמורה על הנפש, הלא הוזהרתך
רק חֲזֹק לְבַלְתִּי אֶבֶל הָדָם, ולמה לא התבוננת בענין זה, בכדי שלא תבוא לידי חטא

דאָס קען זיין דער פֶּשַׁט אין מדרש.

[דהכתוב אומר] נֶפֶשׁ בִּי תִחְטָא, [שמתמיה] וואו קומט עפעס מ'זאָל זינדיגן, פון וואו קומט דאָס עפעס.

איי דער פֶּעַל דְּבַר הָאֵט זיך מִתְגַּבֵּר געווען און מ'האָט נישט געהאָט קיין הִתְחַזְקוֹת.

זאָגט ער [במדרש, שאמר הקב"ה] הֲלֹא אֲנִי אִמְרַתִּי לָךְ, איך האָב דאָךְ דיר געזאָגט רַק חֲזֹק לְבַלְתִּי אֶבֶל הָדָם. זעהסטו דאָךְ פון דאָרטן אַז מ'ברויך האָבן גרויס הִתְחַזְקוֹת, אָפִילוֹ כְּנֶגֶד הַטֵּבֵעִיּוֹת. [וממילא] האָסט דיר נישט געקענט פאַרלאָזן אויף גאָרנישט, האָסט דיר געדאַרפט מִחֻזָּק זיין [אז דו] זאָלסט נישט קומען צו קיין חטא.

קפט

[שהרי] ווען מ'זאָל 'דאָס' מָקִים זיין, מ'זאָל 'דאָס' אינזין האָבן פֶּסֶדֶר, אַז מ'דאַרף האָבן גרויס הִתְחַזְקוֹת מ'זאָל נישט אַריינפאַלן [ברשת היצר, דעמאָלטס] קומט מען נישט לידי חטא.

קצ

מיט דעם פאַרשטייט מען דעם מדרש וואָס ער זאָגט דאָ אָט: איך האָב דיר געזאָגט דאָס זינדִיגסטו. וואָס דען זינדִיגסטו.

קצא

הקדמה לישוב קושיא זו (באופן שני)

עקסטערדעם [קען זיין פשט אין מדרש], דאָס האָב איך שוין געזאָגט אַמאָל^מ דאָכט זיך מיר.

קצב

לכאורה למה נאמר בלשון שלילה רק חזק 'לבלתי אכל' הדם, ולא אמר בפשוט רק חזק 'לא תאכל' הדם

[דהנה] איך האָב געזאָגט פֿשט [בלשון הפסוק] רק חזק 'לבלתי אכל' הדם, [דלכאורה היה לו לומר] רק חזק 'לא תאכל' [הדם, ומה זה דקאמר] לבלתי [אכל] אז ס'זאל נישט 'געגעסן ווערן', וואָס איז [משמע גם] לשון מפעיל [לאחרים].

קצג

אמנם כבר ביארתי בזה, על פי המבואר בדברי הרמב"ם והרמב"ן בטעם הרחקת הדם, כי הדם הוא מאכל השדים והרוחות, והאוכל מן הדם הם מתחברים עמו. ולזה הוזהרה התורה "להתחזק" שלא לאכול הדם, יען כי האומות היו שטופים בזה, כדי שיוכלו יכלו לידע עניני העתידות שגילו להם השדים

נאָר ס'קאָן זיין, וואָרן דער רמב"ם זאָגט דאָך^{מח}, און דער רמב"ן ברענגט עס^{מט}, דאָרטן איז ער מספֿים דערצו [לטעם הרמב"ם].¹

ער זאָגט אַ פֿלאַ, - אונז ווייס מיר [דאָך] נישט [די זאכן], - דָם איז אַ מאַכל פון די ש״יין דל"ת'ן.

^{מד} בס"ג ראה תשי"ז, תשי"ח, תשי"ט, תשכ"ה, תשכ"ו, ועוד. ועיין זה גם בס"ג ראה תשכ"ז, ובעל הגאולה ועה"ת (סימן קיא).

^{מח} בספר המורה (ג, מו) : ודע, כי הדם היה טמא מאד בעיני הצאב"ה [שם אומה קדומה בארצות המזרח, שהיו אדוקים בעבודה זרה וכישוף, והיו עובדים לכוכבים ומזלות ולהשדים], ועם כל זה היו אוכלים אותו, מפני שהיו חושבים שהוא מזון השדים וכו', והיו מדמין במעשה ההוא שהשדים יאכלו הדם אשר הוא מזונם והם יאכלו הבשר, ובזה תהיה האהבה והאחווה והריעות להם, בעבור שאכלו כולם על שלחן אחד ובמושב אחד, ויבאו להם השדים ההם לפי מחשבתם בחלום, ויגידו להם העתידות וייעילו להם. אלו כולם דעות שהיו נמשכין אחריהם בזמנים ההם וכו', ובאה התורה השלימה ליודעיה וכו', ואסרה אכילת הדם, ועשתה 'חזיון' באיסורו, כמו שעשתה 'בעבודה זרה' בשוה וכו', שאכילתו היתה מביאה למין ממני עבודה זרה, והיא עבודת השדים. ודע שזמן זאת האמונה, היה קרוב לימי משה רבינו, והיו בני אדם נמשכים אחריה מאד, תמצא זה בשירת האזינו (לב, יז), יִבְחֹו לַשְּׁדִים לֹא אֱלֹהִים.

^{מט} ברמב"ן פרשת ראה (יב, כב) : אבל נראה לי כי הזכיר בה "חזיון", מפני הענין אשר ממנו דבקו בדם במצרים, כי היו זוכרים את זבחיהם לשעירים תמיד, כמו שכתוב (אחרי י, יז) וְלֹא יִבְחֹו עוֹד אֶת זִבְחֵיהֶם לַשְּׁעִירִים אֲשֶׁר הֵם זֵנִים אַחֲרֵיהֶם, וכתוב (האזינו לב כז) יִבְחֹו לַשְּׁדִים לֹא אֱלֹהִים, והיתה העבודה ההיא באכילה מן הדם, כי היו מקבצים להם לשדים והם אוכלים עליו וממנו, כאילו הם קרואים לשדים לאכול על שולחן השדים ההם ומתחברים עמהם, וכבר הוזכר זה בספר מורה הנבוכים. ○ ולא שיהיה זה עיקר טעם איסור הדם, כי הכתוב מפרש טעמו כי הדם הוא הַנֶּפֶשׁ, כאשר פירשתי בסדר אחרי מות (יז, יא), אבל מזה היו שטופים בו ורודפין אחריו מאד. ○ והנה היו מתנבאים בו ומגידים עתידות, ולכך בא הכתוב והזהיר שאם ישמע מאוכלי הדם דבר עתיד ובא האות והמופת, אל יפתה לבבו, אבל יחזיק בתומתו ובאמונת ה', ואל יאכל מן הדם בשום ענין, ואל ינסה המעשה ההוא, מדבריהם לא יירא ומפניהם לא יחת, כי הכל המה מעשה העתועים. הזהיר בכאן כענין המוזהר בנביא השקר מפני הטעותיו. [ועיין עוד ברמב"ן פרשת אחרי (שם), ובספורנו שם ובפרשת ראה].

¹ ואף שחולק עליו בטעם הקרבנות ועוד, וכמובא לעיל בהדרוש (השייך לחלק ב' של הקונטרס).

איבערדעם די וואָס זיי האָבן געוואָלט האָבן הַתְּחַבְּרוֹת מיט זיי [כדי לידע מהם עתידות], האָבן מיטגעגעסן מיט זיי דָם, און אַזוי אַרום האָבן זיי געזאָגט עֲתִידוֹת. איבערדעם האָט מען געדאַרפט האָבן הַתְּחַבְּרוֹת גרויס, ווייל מ'איז נייגעריג געווען, מ'האָט געוואָלט הערן [פון זיי], מ'האָט געוואָלט וויסן עֲתִידוֹת. [דאָךְ הוא הטבע], יעדער איז דאָךְ אויף דעם [מתאוה], מ'ווייל דאָךְ אינזין האָבן [צרכי] עֲתִידוֹת.

- נאָר [די תורה איז מזהיר] (דברים יח, יג) תָּמִים תְּהִיָּה עִם ה' אֱלֹקֶיךָ. [ופירש רש"י^א שלא תחקור אחר העתידות]. -
[על כל פנים די טבע איז אבער, אַז] מ'ווייל וויסן עֲתִידוֹת.

קצד

ולכן נאמר בלשון שלילה "לִבְלֹתִי אֶכֶל", דהיינו שלא לגרום אף לאחרים לאכול דם, על ידי שתדעו לשמוע ממנו עתידות, רק תמים תהיה עם ה' אלקיך ולא תחקור אחר העתידות. וכוונת התורה בזה, כדי שלא יתחברו עם בעלי עבירות ואותם המתחברים עם כוחות הסטרא אחרא, כדי שלא יתרחקו מן הקדושה ויפלו ח"ו ברשת היצר האב אין געקלערט דאָס איז דער פֿשט [באומרו "לִבְלֹתִי אֶכֶל"].
וואָרן לעולם איז אַזוי, אַז יענער קומט אים הערן [מן האוכל הדם], ממילא האָט מען גרויס חֶשֶׁק [לאכול דם].
[אבער] טאָמער מ'זאָל אים לאָזן לויפן [ואין רוצין לשמוע ממנו עתידות, לא ימשיך באכילת הדם].

קצה

[זאגט די תורה], אַז דער עסט דָם, קומט דאָס פון די סְטָרָא אַחְרָא.
[און] אַז ס'קומט פון די סְטָרָא אַחְרָא, [דארף א אידן וויסן] איך ברויך נישט אַזעלעכע - קיין רוח הַקֹּדֶשׁ, מיט קיין נֶסִים - פון בַּעֲלֵי עֲבֵרוֹת, איך ברויך דאָס נישט, און איך וויל דאָס נישט האָבן.
[און] ממילא וועט ער נישט האָבן [מער פאַרוואָס צו עסן דָם, ווייל] ער וועט זיך נישט קאַנען מִשְׁתַּמֵּשׁ זיין דערמיט. [אַז] קיינער וועט אים נישט הערן, וועט 'ער' נישט עסן קיין דָם, וואָרן ער ברויך דאָךְ דאָס האָבן [נאָר] ווייל ער מאַכט דערפון אַן עֶסֶק [אַז] ער קאָן זאָגן [עתידות].

קצו

איבערדעם זאָגט די תּוֹרָה הַקְדוּשָׁה [רַק חֹזֵק 'לִבְלֹתִי אֶכֶל' הָדָם], זאָלסט נישט וועלן גיין [הערן].
[ווייל] ער וועט דאָךְ קלערן איך 'עס' דאָךְ נישט, איך טוה נישט, איך גיי נאָר אַהִין הערן.
[זאגט די תּוֹרָה] ניין, דאָס איז נישט גוט. [ווייל] אַז דו גייסט צוהערן אַ בַּעַל עֲבִירָה, וועסטו אַריינפאַלן.

^א ברש"י שם: תָּמִים תְּהִיָּה עִם ה' אֱלֹקֶיךָ. התהלך עמו בתמימות, ותצפה לו, ולא תחקור אחר העתידות, אלא כל מה שיבא עליך קבל בתמימות, ואז תהיה עמו ולחלקו.

קצו

איבערדעם זאָגט דער פסוק, ער זאָגט נישט 'דו' זאָלסט נישט 'עסן' קיין דם, דאָס איז שוין אַ פּשִׁטות, נאָר זאָלסט האָבן הִתְחַזְּקוֹת זאָלסט נישט וועלן הערן קיין עֲתִידוֹת, [וממילא] וועט 'יענער' נישט עסן.

יענער ווערט נאָר גרויס מיט דעם ווייל אַז מ'קומט אים הערן, [אַבער] אַז מ'זאָל נישט קומען, לאַ תֵּאָבֶה לוֹ וְלֹא תִשְׁמַע אֵלָיו (ראה יג, ט), מ'זאָל נישט צוהערן וואָס בַּעֲלֵי עֲבֻרוֹת זאָגן, קען ער נישט מאַכן דערפון אַזאַין עֵסֶק, וועט ער פאַלן פון זיך אַליין, אַז ער האָט [נישט] די וואָס זיי ווילן הערן.

איבערדעם זאָגט ער רק חֲזַק, זאָלסט האָבן הִתְחַזְּקוֹת, 'לְבַלְתִּי אֶכֶּל' הָדָם, זאָלסט האָבן הִתְחַזְּקוֹת זאָלסט נישט 'נייגעריג' זיין, זאָלסט נישט זוכן [לשמוע העתידות]. זאָלסט דיך פאַרלאָזן אויפן אייבירשטען, תָּמִיד תִּהְיֶה עִם ה' אֱלֹהֶיךָ. זאָלסט נישט קוקן [וואָס 'זיי' זאָגן].

זאָלסט נישט זוכן קיין תּוֹעֵלָה, מיט קיין טוֹבוֹת, מיט קיין שְׂמוּעוֹת טוֹבוֹת, פון 'בַּעֲלֵי עֲבֻרוֹת'.

קצח

איבערדעם זאָגט ער רק חֲזַק 'לְבַלְתִּי אֶכֶּל' הָדָם. דאָס זעט מען דאָ אַן עֲנִין נפֿלאַ, אַז מ'קוקט אַריין דאָרטן. ווי דער רמב"ן ברענגט עס אויפן אָרְט מֵט [בפרשת ראה].

קצט

ישיב קושיא י"ז (באופן שני)

ולפי זה נמצא כי בפסוק רק חֲזַק 'לְבַלְתִּי אֶכֶּל' הָדָם, נרמז ענין נפלא עד כמה שצריך להתרחק שלא להתחבר עם עושי רשעה ובעלי עבירות. והמקיים זאת, לא במהרה הוא חוטא. וא"ש דברי המדרש דמפסוק זה יוצא התמיהה על הנפש שנופלת לחמאים, כי אם נוהרין באוהרת זה הפסוק שלא להתחבר עם הרשעים וכוחות הטומאה, אינם באים לידי חמאים קשים

[מיט] דאָס אַלעס פאַרשטייט מען [שוין דעם מדרש].

האָט דער בורא כל עולמים געזאָגט [הלא הזהרתך רק חֲזַק לְבַלְתִּי אֶכֶּל הָדָם, וְאַתָּה יוצאת וחוטאת].

[כי בזה הפסוק] פון דעם זעט מען דאָך אַז מ'דארף האָבן הִתְחַזְּקוֹת מ'זאָל נישט פֿרוּך זיין נאָך זיי. ממילא אַז מ'הייט זיך פון 'זיי', און מ'זוכט נאָר דעם דֶּרֶךְ הָאֱמֶת פון צִדִּיקִים, און פון די תּוֹרָה הַקְדוּשָׁה, ממילא קומט מען נישט לִידֵי חָטָא.

ר

איז דאָס דער פֿשֶׁט אין מדרש אויך. אַנִּי אֲמַרְתִּי רק חֲזַק לְבַלְתִּי אֶכֶּל הָדָם, און צום סוף גייסטו און זינדיגסט? דו פאַלסט 'דאָך' אַריין, און דו האַלטסט דיך נישט אויף²². איבערדעם איז [א תמיהה] נפֿש כִּי תִחַטָּא, דו פאַלסט אַריין אין חָטָאִים. דאָס איז די זעלבע [ענין], דאָס זאָגט דאָ דער מדרש.

²² מלשון: זיך איינהאלטן, אויפהאלטן.

רג

ברכת הקודש

דער בורא כל עולמים זאל העלפן:

ס'זאל נתעוורר ווערן רחמיו וחסדיו יתברך שמו, [און] די אלע ישועות וואס אידן האבן געהאט אין די טעג.

מ'זאל מיר [היצט אויך] געהאלפן ווערן.

ס'זאל זיין יאר ה' פניו אלינו.

מ'זאל מיר זיך מדבק זיין אין הקדוש ברוך הוא, און אין די תורה הקדושה.

ביז מ'וועל מיר במהרה זוכה זיין צו די גאולה שלימה ואמתיית, צו די ישועה

אמתיית, [אז מ'זאל] במהרה געהאלפן ווערן, ברחמיו וחסדיו יתברך שמו.

מ'זאל מיר זוכה זיין צו זען בהתרוםמות קרן התורה וישראל, ובהתגלות כבוד

שמים עלינו, במהרה בימינו אמן.

